

Ewaluacja instrumentu RLKS w
województwie pomorskim w latach 2014-
2020

STOWARZYSZENIE LOKALNA GRUPA
DZIAŁANIA SANDRY BRDY

Pracownia Badań Soma. Monika Kwiecińska-Zdrenka
TORUŃ, LISTOPAD 2022|

Spis treści

Streszczenie.....	2
1. Przedmiot badania. Cele i zakres badania	3
2. Metodologia badania i opis realizacji badania	4
Wielkość i dobór próby badawczej.....	5
3. Wyniki badania i ich interpretacja.....	6
3.1. Ocena wpływu na główny cel LSR	6
3.2. Ocena wpływu na kapitał społeczny.....	13
3.3. Przedsiębiorczość	15
3.4. Turystyka i dziedzictwo kulturowe	18
3.5. Grupy defaworyzowane	20
3.6. Innowacyjność.....	24
3.7. Projekty współpracy	25
3.8. Ocena funkcjonowania LGD	26
3.9. Ocena procesu wdrażania	28
3.10. Wartość dodana podejścia LEADER.....	29
4. Odpowiedzi na pytania badawcze.....	32
5. Wnioski i rekomendacje	36
Spis tabel i wykresów.....	38
Załączniki. Narzędzia badawcze	38
Mieszkańcy obszarów LGD (CAWI/ CATI)	40
LGD (IDI)	46

Wykaz skrótów

APS – aktywna polityka społeczna

DR – analiza danych zastanych (desk research)

CATI – wywiady telefoniczne (computer assisted telephone interviews)

EFRR – Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego

EFS – Europejski Fundusz Społeczny

IDI – indywidualny wywiad pogłębiony (in-depth interview)

JST – jednostka samorządu terytorialnego

LGD – Lokalna Grupa Działania

LSR – Lokalna Strategia Rozwoju

OP – Oś Priorytetowa

PROW – Program Rozwoju Obszarów Wiejskich

RLKS – Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność

ZR – zrównoważony rozwój

Streszczenie

Niniejszy raport zawiera wyniki ewaluacji realizacji Lokalnej Strategii Działania przez Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Sandry Brdy.

Podstawy źródłowe badania to:

- dane zastane: sprawozdanie finansowe i rzeczowe LGD, Lokalna Strategia Rozwoju, dokumenty LGD (statut, regulaminy, ogłoszenia o naborach, itp.)
- dane zastane: statystyki publiczne
- wywiady kwestionariuszowe z mieszkańcami, z uwzględnieniem beneficjentów działań realizowanych na obszarze LSR
- wywiady indywidualne pogłębione z przedstawicielami LGD (Rady, Zarządu, Biura).

Badanie empiryczne realizowano w 2021 roku.

Raport uporządkowano tematycznie zgodnie z wytycznymi ministerialnymi, tj. w dziesięć działów:

- Ocena wpływu na główny cel LSR
- Ocena wpływu LSR na kapitał społeczny
- Ocena wpływu LSR na przedsiębiorczość
- Ocena wpływu LSR na turystykę i dziedzictwo kulturowe
- Ocena wpływu LSR na grupy defaworyzowane
- Poziom innowacyjności realizowanych działań
- Projekty współpracy
- Ocena funkcjonowania LGD
- Ocena procesu wdrażania LSR
- Wartość dodana podejścia LEADER

Raport zawiera także zbiorcze zestawienie odpowiedzi na postawione pytania badawcze, wnioski i rekomendacje, które będą przedmiotem dalszych konsultacji społecznych oraz wykorzystane narzędzia badawcze.

1. Przedmiot badania. Cele i zakres badania

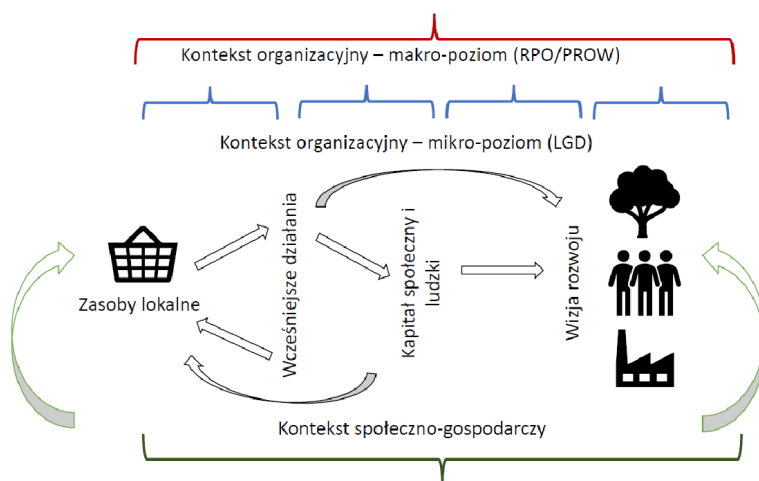
Przedmiotem badania jest instrument terytorialny Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność. Celem RLKS jest zmniejszenie poziomu ubóstwa i wykluczenia społecznego, zwiększenie potencjału gospodarczego oraz aktywności społecznej i zawodowej na obszarach problemowych objętych Lokalnymi Strategiami Rozwoju (LSR). Działania podejmowane w ramach RLKS mają służyć z aktywizowaniu lokalnych społeczności w zakresie kreowania i podejmowania przez nie różnego rodzaju inicjatyw oddolnych i umożliwić podniesienie zdolności do budowania kapitału społecznego, który jest znaczącym czynnikiem w kontekście poprawy konkurencyjności obszarów, na których brakuje miejsc pracy, pogarszają się warunki życia i kumulują się inne problemy społeczne.

Rozwój lokalny kierowany jest przez LGD, składające się z osób reprezentujących lokalne społeczno-gospodarcze interesy publiczne i prywatne.

Ocena sposobu wdrożenia i stosowania instrumentu RLKS powinna być dokonana **z uwzględnieniem pełnego kontekstu: organizacyjnego** (na poziomie LGD), **społeczno-gospodarczego** (specyfiki i możliwości rozwojowych na danym obszarze, w tym poziomu wykluczenia społecznego), **poziomu kapitału danej społeczności** (w postaci kapitału ludzkiego, społecznego, w tym wcześniejszych doświadczeń aktywizacyjnych i działania na rzecz społeczności owocujących poczuciem sprawstwa), **poziomu świadomości społecznej**, w szczególności **wizji rozwoju** (gospodarczego, społecznego i ekologicznego) oraz powiązania tych sfer. Podejście to obrazuje poniższy rysunek (rys. 2).

Przyjmujemy przy tym, że kontekst organizacyjny na poziomie programowym jest względnie sztywny, natomiast może być różny na poziomie poszczególnych LGD (założenia RLKS mogą być różnie realizowane). Kontekst społeczno-gospodarczy wpływa z jednej strony na kapitał ludzki (skalę wykluczenia społecznego), ale z drugiej strony determinuje też wizję rozwojową (można założyć, że na obszarach, na których silnie odczuwane są ubóstwo i wykluczenie, częściej brane są pod uwagę aspekty gospodarcze i społeczne rozwoju, z mniejszą uwagą dla rozwoju ładu ekologicznego). Istotnym dopełnieniem opisu przypadku powinno być rozpoznanie sposobu gromadzenia wcześniejszych doświadczeń – te wpływają na poziom kapitału społecznego i ludzkiego, a ten na fazę wdrażania instrumentu RLKS.

Rysunek 1. Uwarunkowania wdrażania RLKS

Źródło: opracowanie własne, źródło: Raport ewaluacyjny [UUZPEŁNIĆ].

Przyjęcie powyższych założeń prowadzi do przyjęcia schematu badania, które realizowane będzie w porządku i w sposób, który pozwoli odnieść się do wszystkich powyższych kwestii. Odtworzony zostanie kontekst organizacyjny na poziomie makro (analiza dokumentów źródłowych), jak również na poziomie mikro (sposób funkcjonowania LGD – wywiady LGD), odtworzenie kontekstu społecznego: uwarunkowań

społeczno-gospodarczych obszaru objętego RLKS (na podstawie analizy statystyk publicznych oraz wywiadów z JST) i zasobów społecznych i ludzkich (na podstawie wywiadów z mieszkańcami).

2. Metodologia badania i opis realizacji badania

W badaniu wykorzystane będą następujące metody badawcze:

1. Analiza dokumentów źródłowych (**desk research**)

Technika desk research polegająca na analizie danych zastanych, które przynoszą informacje ważne z perspektywy problematyki badania, lecz nie zostały wytworzone na jego potrzeby. Analiza obejmuje swoim zakresem:

- Dokumenty programowe,
- Dokumenty strategiczne,
- Dokumenty prawne regulujące rozwój lokalny i rewitalizację,
- Wytyczne, poradniki, podręczniki dla LGD,
- Analizy, raporty z ewaluacji dotyczących przedmiotu badania,
- Dokumentacja konkursowa, wypełnione karty oceny formalno-merytorycznej dla projektów z zakończoną oceną formalno-merytoryczną,
- Sprawozdania z realizacji Programu,
- Lokalne Strategie Rozwoju.

Analiza dostarczy wiedzy umożliwiającej ocenę kontekstu organizacyjnego na poziomie makro i mikro.

2. **CATI/CAWI - z (potencjalnymi) wnioskodawcami i beneficjentami** - mieszkańcami regionu.

Ze względu na prawdopodobne zagrożenie epidemiczne zaplanowano realizację 1000 wywiadów telefonicznych na próbie reprezentatywnej dorosłych mieszkańców 15 LGD (tj. średnio 67 wywiadów na 1 Grupę).

W celu uzupełnienia materiału badawczego opublikowany będzie także link do wersji elektronicznej kwestionariusza na stronie Stowarzyszenia LGD. Pomiar zostanie przeprowadzony z pomocą specjalistycznej platformy SomaLab, która umożliwia w pełni anonimowe (ale kontrolowalne) gromadzenie danych.

3. **IDI – z wybranymi celowo liderami lokalnymi z obszaru funkcjonowania LGD-ów**

Wywiady indywidualne pogłębione umożliwiają dzięki stworzeniu intymnych okoliczności rozmowy, warunki do tego, aby poza prezentacją faktów, badani mogli formułować oceny i je uzasadniać. Pozwoli to na ustalenie w szczególności tych obszarów, które pozwolą na stworzenie rekomendacji zarówno operacyjnych, jak i strategicznych dotyczących przyszłej perspektywy finansowej.

Wielkość i dobór próby badawczej

Mieszkańcy (potencjalni wnioskodawcy i beneficjenci)

Przyjęto, że próba powinna z jednej strony dawać reprezentatywny obraz całego obszaru, ale jednocześnie powinna umożliwiać wnioskowanie dla każdego z obszarów LGD z osobna.

Lp.	Nazwa LGD	mieszkańcy	wnioskodawcy	w tym beneficjenci
1	Lokalna Grupa Działania "Chata Kociewia"	81	8	7
2	Lokalna Grupa Działania "Trzy Krajobrazy"	51	8	5
3	Lokalna Grupa Działania Partnerstwo Dorzecze Słupi	100	10	6
4	Lokalna Grupa Działania "Wstęga Kociewia"	47	8	5
5	Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Ziemi Człuchowskiej	52	8	4
6	Powiślańska Lokalna Grupa Działania	40	5	5
7	Słowińska Grupa Rybacka	59	8	3
8	Stowarzyszenie "Bursztynowy Pasaż"	27	5	5
9	Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania "Kraina Dolnego Powiśla"	34	10	6
10	Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Sandry Brdy	56	8	4
11	Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Stolem	33	5	3
12	Stowarzyszenie Północnokaszubska Lokalna Grupa Rybacka	77	8	3
13	Stowarzyszenie Turystyczne Kaszuby	127	10	3
14	Żuławska Lokalna Grupa Działania	56	8	6
15	Lokalna Grupa Działania "Kaszubska Droga"	43	8	5
RAZEM		883	117	67

Liderzy lokalni

Przyjęto założenie, że liderzy lokalni są zainteresowani wpływaniem na rozwój przez udział w pracach LGD. W efekcie przyjęto, że w każdym LGD badaniem objęte będą po 3 osoby reprezentujące:

- mieszkańców (po 1 osobie z 15 LGD)
- organizacje pozarządowe (nie mniej niż 8 osób) lub samorząd lokalny (nie mniej niż 7 osób)
- przedsiębiorcy (po 1 osobie z 15 LGD)

3. Wyniki badania i ich interpretacja

3.1. Ocena wpływu na główny cel LSR

Pytanie badawcze:

1. Jaki jest stopień osiągnięcia celu głównego i przypisanych do niego wskaźników LSR?

W Lokalnej Strategii Rozwoju przygotowanej z uwzględnieniem konsultacji społecznych wyróżniono dwa główne obszary problemowe, na których powinny koncentrować się działania LGD:

- Zrównoważony rozwój obszaru wdrażania LSR w oparciu o lokalny potencjał
- Poprawa jakości życia, więzi społecznych i budowa społeczeństwa obywatelskiego na obszarze LSR

W ramach tych dwóch głównych obszarów założono realizację łącznie sześciu celów szczegółowych i dziewięciu przedsięwzięć.

Tabela 1. Logika wyznaczonych celów szczegółowych i przedsięwzięć LSR

Uwarunkowanie problemu	Zdiagnozowany problem	Cel główny	Cel szczegółowy	Grupa docelowa
niska aktywność gospodarcza i zawodowa występujące na obszarze; Niski poziom infrastruktury turystycznej Brak wystarczającego wsparcia dla branży turystycznej Niski poziom uwrażliwienia lokalnej społeczności na zagadnienia związane ze zrównoważonym ekorozwojem oraz promowanie odnawialnych źródeł energii Niewykorzystane potencjały rozwojowe (przetwórstwo, energia odnawialna)	Niekorzystana sytuacja ekonomiczna, zwłaszcza na terenach wiejskich Wysoki poziom bezrobocia w stosunku do średniej wojewódzkiej i krajowej Utrudniony dostęp do rynku pracy dla grup defaworyzowanych Niewykorzystany w pełni potencjał turystyczny obszaru i niewspółmierna infrastruktura	1. Zrównoważony rozwój obszaru wdrażania LSR w oparciu o lokalny potencjał	1.1. Wzrost aktywności gospodarczej i zatrudnienia wśród mieszkańców obszaru, w tym osób z grup defaworyzowanych	osoby fizyczne planujące rozpoczęcie prowadzenia działalności gospodarczej, grupy defaworyzowane w dostępie do rynku pracy, LGD sektor gospodarczy, spółdzielnie socjalne, grupy defaworyzowane
			1.2. Zwiększenie atrakcyjności obszaru poprzez wykorzystanie lokalnych zasobów i potencjałów	jednostki sektora finansów publicznych, osoby prawne, LGD organizacje pozarządowe, sektor gospodarczy – branża turystyczna, LGD
			1.3. Utrzymanie wysokich walorów przyrodniczych obszaru i ochrona środowiska	sektor gospodarczy, organizacje pozarządowe LGD
Brak bodźców do pobudzania aktywności społecznej Niski poziom zaufania społecznego Niski poziom profesjonalizacji organizacji pozarządowych	Niski stopień rozwoju społeczeństwa obywatelskiego Niska aktywność społeczna i	2. Poprawa jakości życia, więzi społecznych i budowa społeczeństwa obywatelskiego na obszarze LSR	2.1. Wzmocnienie sektora organizacji pozarządowych	organizacje pozarządowe, osoby prawne wspierające organizacje pozarządowe
			2.2. Aktywizacja lokalnej społeczności w zakresie działalności na rzecz zmiany najbliższego otoczenia	organizacje pozarządowe, grupy defaworyzowane w dostępie do usług społecznych, mieszkańcy

Uwarunkowanie problemu	Zdiagnozowany problem	Cel główny	Cel szczegółowy	Grupa docelowa
niewystarczająca ilość infrastruktury społecznej i niedostateczne jej wykorzystanie do pobudzania aktywności	Ryzyko wykluczenia społecznego i samowylęczania się ze względu na niemożność korzystania z infrastruktury i usług społecznych		2.3. Poprawa stanu i wykorzystanie infrastruktury społecznej	sektor publiczny, organizacje pozarządowe

Źródło: Opracowanie własne na podstawie LSR

Wszystkie operacje wykonano zgodnie z założonym budżetem. Wyjątkiem są tu jedynie dwa działania:

- Operacje związane z rozwojem działalności gospodarczej z wyłączeniem działalności związanej z turystyką lub rekreacją;
- Projekty inwestycyjne, w zakresie ogólnodostępnej nowej lub zmodernizowanej infrastruktury rekreacyjnej lub kulturalnej, skierowane do lokalnych społeczności, w tym do zdefiniowanych grup defaworyzowanych, wynikające z potrzeb społecznych.

Warto zwrócić uwagę na kilka możliwych przyczyn niepełnej realizacji planu na koniec 2020 roku:

- po pierwsze, część działań planowano do podjęcia w okresie nieobjętym ewaluacją (w roku 2021, 2022 i 2023)
- po drugie, ze względu na wysoki poziom realizacji celów LGD otrzymało do końca 2020 roku dwukrotnie premię, co oznaczało zwiększenie środków na poszczególne cele
- umowa ramowa była kilkakrotnie aneksowana, co wiązało się zarówno ze zmianą wysokości budżetu przeznaczanego na poszczególne działania, jak i wysokości wskaźników
- wreszcie, zmiana kursu, po którym przeliczano Euro na PLN spowodowało pozorny spadek wartości realizacji budżetu.

Poziom realizacji wskazuje jednak, że możliwe jest wykorzystanie w pełni budżetu przed rokiem 2023.

Tabela 2. Postęp finansowy

Opis	Przedsięwzięcie	Założony budżet	Realizacja budżetu - kwoty przyznane (PLN)	Realizacja budżetu (%)
Zrównoważony rozwój obszaru wdrażania LSR w oparciu o lokalny potencjał	Aktywność gospodarcza mieszkańców	1920000,00	720000,00	37,50%
	Wzrost zatrudnienia w oparciu o kluczowe branże i innowacyjne rozwiązania w biznesie	3766374,00	3357241,00	89,14%
	Rozwój niekomercyjnej infrastruktury turystycznej	2165604,00	1335767,10	61,68%
	Rezerwat Biosfery Bory Tucholskie i kluczowe	250000,00	88920,45	35,57%

Opis	Przedsięwzięcie	Założony budżet	Realizacja budżetu - kwoty przyznane (PLN)	Realizacja budżetu (%)
	przyrodnicze zasoby obszaru			
	Odnawialne źródła energii przyszłością obszaru	100000,00	97979,00	97,98%
	Edukacja ekologiczna i ochrona środowiska	100000,00	0,00	0,00%
Poprawa jakości życia, więzi społecznych i budowa społeczeństwa obywatelskiego na obszarze LSR	Silne organizacje pozarządowe i społeczeństwo obywatelskie	100000,00	45000,00	45,00%
	Lokalne społeczności na rzecz wzmocnienia kapitału społecznego	150000,00	95000,00	63,33%
	Infrastruktura społeczna jako baza rozwoju lokalnych inicjatyw	810022,00	760022,00	93,83%

Analiza wskaźników rezultatu i produktu pozwala zauważyć, że niemal wszystkie obszary działań zostały w całości zrealizowane lub ich realizacja była zaawansowana na koniec 2020 roku. Świadczy to zarówno o trafności postawionych celów, jaki i sprawności komunikacyjnej i organizacyjnej realizujących je podmiotów. Badani podkreślali, że taki pozytywny skutek wdrażania LSR związany jest ze sposobem działania LGD, która miała w sposób bardzo sprawny nie tylko koordynować działania, ale także stymulować potencjalnych beneficjentów do aktywności: „LGD wypełnia tę przestrzeń [koordynacyjną], aby pracownicy samorządów i innych organizacji z danego terenu mogli się spotkać, wymienić pomysłami aplikować o różnego rodzaju granty” [IDI10_3]. Jedynie dwa obszary: operacje związane z rozwojem działalności gospodarczej z wyłączeniem działalności związanej z turystyką lub rekreacją i projekty inwestycyjne, w zakresie ogólnodostępnej nowej lub zmodernizowanej infrastruktury rekreacyjnej lub kulturalnej, skierowane do lokalnych społeczności, w tym do zdefiniowanych grup defaworyzowanych, wynikające z potrzeb społecznych, wymagają dalszej intensyfikacji działań. Należy przy tym zauważyć, że pełną realizację celów przewidywano do 2023 roku. Oznacza to, że nadal możliwe jest osiągnięcie każdego z nich.

Analiza wskaźników postępu wyraźnie wskazuje na dużą skuteczność w realizacji celów związanych z organizowaniem działalności gospodarczej i inwestycyjnej. Nieco mniejsza była skuteczność w realizacji celów, które wymagały bezpośredniej styczności z mieszkańcami (co nie było możliwe w trakcie pandemii). Animacja lokalnej społeczności postrzegana była przez część badanych jako najtrudniejsze z zadań postawionych przed LGD. Źródłem tych trudności miałyby być struktura ludności i mieszaniny się ludności kaszubskiej z ludnością napływową – przesiedlającą się tu po II Wojnie Światowej. Mogło to rodzić problemy w budowaniu tożsamości lokalnej, a to z kolei z identyfikowaniem tego, jakie elementy kultury materialnej i przyrodniczej wiążą mieszkańców z obszarem LGD. Tej opinii nie podzielali wszyscy badani, jeden z respondentów zwraca uwagę na fakt, że mieszkańcy są świadomi wyjątkowości miejsca, w którym żyją i gotowi są do współpracy, która może przynieść wspólne dla wszystkich korzyści, z wykorzystaniem potencjału obszaru. Tu warto podkreślić, że świadomość tego rodzaju wyzwań, a jednocześnie świadomość zróżnicowania problemów wewnątrz obszaru bardzo silnie oddziaływała na wybrane kierunki działań. Jako przykład można podać Akademię Aktywnego

Seniora – to unikatowe rozwiązanie pojawiło się w reakcji na zdiagnozowany problem społecznej bierności szczególnie wśród osób starszych, którego konsekwencją może być wykluczenie społeczne. Włączenie grupy seniorów w realizację działań nie tylko pozwoliło ich zaktywizować, ale dodatkowo wzmocniło ich kompetencja jako lokalnych liderów, co może skutkować łatwiejszym oddziaływaniem na mieszkańców w przyszłości.

Tabela 3. Wskaźniki rezultatu – postęp rzeczowy

Wskaźnik rezultatu	Założona wartość wskaźnika na koniec 2021 roku	Osiągnięta wartość (%)
Liczba nowoutworzonych firm, w tym przez osoby z grup defaworyzowanych	32 (23)	38% (48%)
Liczba osób poinformowanych o możliwościach w zakresie otwierania działalności gospodarczej	50	152,00%
Liczba utworzonych miejsc pracy przez firmy, którym udzielono wsparcia (w tym utworzonych miejsc pracy dla osób z grup defaworyzowanych)	12 (6)	100 % (100%)
Liczba utworzonych miejsc pracy w branży turystycznej i okołoturystycznej (w tym utworzonych miejsc pracy dla osób z grup defaworyzowanych)	8 (6)	100% (100%)
Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	2700	63%
Liczba osób, które odwiedziły odrestaurowane obiekty dziedzictwa kulturowego stanowiących zasób obszaru	1100	91%
Liczba podmiotów branży turystycznej, które nabyły wiedzę odnośnie do walorów obszaru	50	0%
Liczba odbiorców działań promocyjnych na rzecz popularyzowania walorów obszaru	2000	125%
Liczba osób korzystających z obiektów wykorzystujących odnawialne źródła energii	50	0
Liczba osób, które zwiększyły swoją świadomość ekologiczną, w tym związaną ze zmianami klimatu	500	0
Liczba osób świadomie korzystających z zasobów przyrodniczych obszaru	500	0
Liczba osób, które podniosły wiedzę w zakresie funkcjonowania i działalności organizacji pozarządowych	50	0
Liczba osób uczestniczących w działaniach na rzecz społeczeństwa obywatelskiego	100	0
Liczba osób z grupy defaworyzowanej w dostępie do usług społecznych uczestniczących w inicjatywach na ich rzecz	100	100,00%
Liczba osób, które aktywnie uczestniczyły w działaniach na rzecz wzmocnienia kapitału społecznego	100	0
Liczba odbiorców działań na rzecz aktywnego udziału w życiu lokalnej wspólnoty	100	35%
Liczba osób korzystających z nowych obiektów infrastruktury społecznej	500	100,00%
Liczba osób, które uczestniczyły w inicjatywach społecznych w zakresie edukacji i sportu i kultury	250	0

Tabela 4. Wskaźniki produktu – postęp rzeczowy

Wskaźnik produktu	Założona wartość wskaźnika na koniec 2021 roku	Osiągnięta wartość (%)
Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	32	37,50%
Liczba osób uczestniczących w spotkaniach informacyjno-konsultacyjnych	50	152%
Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	12	75,00%
Liczba operacji na rzecz rozwoju przedsiębiorstw w branży turystycznej i okołoturystycznej	8	100%
Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	5	60,00%
Liczba zrealizowanych projektów współpracy w tym projektów współpracy międzynarodowej	1	0
Liczba zabytków poddanych pracom konserwatorskim lub restauratorskim w wyniku wsparcia otrzymanego w ramach realizacji strategii	3	67,00%
Liczba szkoleń z zakresu podnoszenia wiedzy podmiotów branży turystycznej	5	0
Liczba działań związanych z promocją obszaru	5	20%
Liczba operacji na rzecz promocji lokalnych produktów	3	33,33%
Liczba operacji własnych w zakresie promowania lokalnych produktów oraz kultywowania tradycji (w tym kulinarnych) obszaru	1	100%
Liczba obiektów, w których rozpoczęto wykorzystywanie OZE	2	100%
Liczba publikacji związanych ze zwiększaniem świadomości ekologicznej w zakresie zmian klimatycznych	500	0
Liczba operacji w zakresie ochrony przyrody	1	0
Liczba zrealizowanych projektów współpracy, w tym projektów współpracy międzynarodowej	1	0
Liczba inicjatyw na rzecz wzmocnienia funkcjonowania organizacji pozarządowych	1	100%
Liczba publikacji i poradników dla organizacji pozarządowych	1	0
Liczba operacji na rzecz budowy społeczeństwa obywatelskiego	1	100%
Liczba operacji własnych na rzecz seniorów (z ich udziałem)	1	100%
Liczba operacji na rzecz wzmacniania kapitału społecznego	1	100%
Liczba spotkań informacyjno- -konsultacyjnych z mieszkańcami	10	30%
Liczba nowych lub wyremontowanych obiektów infrastruktury społecznej	2	100%
Liczba projektów grantowych w zakresie sportu i kultury	1	0

Zwraca uwagę nierównomierna realizacja działań na obszarze LSR – szczególnie niska była aktywność w gminie Konarzyny. Z drugiej strony, wyrażnie pod względem wysokiej aktywności odznacza się gmina Chojnice, nawet z pominięciem projektów własnych LGD).

Tabela 5. Rodzaje realizowanych działań w podziale na gminy – liczba projektów realizowanych w poszczególnych gminach

Przedsięwzięcie	gmina					razem
	Brusy	Lipnica	Czersk	Chojnice	Konarzyny	
Utworzenie nowego przedsiębiorstwa	4	1	1	5	0	11
Rozwój istniejącego przedsiębiorstwa	2	1	1	13	0	17
zachowanie dziedzictwa lokalnego	0	0	1	1	0	2
Budowa lub przebudowa ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury	0	1	0	0	1	2
Rozwój ogólnodostępnej niekomercyjnej infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej	1	0	1	1	0	3
Promowanie obszaru	0	0	0	2	0	2
Wzmocnienie kapitału społecznego	0	0	0	3	0	3
razem	7	3	4	25	1	40

Beneficjentami działań były najczęściej osoby przedsiębiorcy i osoby fizyczne. Z ofert LGD nie skorzystała żadna grupa nieformalna. Organizacje pozarządowe sięgały po środki LGD tak samo często jak jednostki samorządu terytorialnego.

Tabela 6. Rodzaje realizowanych działań w podziale na rodzaje beneficjentów – liczba projektów realizowanych przez poszczególnych beneficjentów

Zakres umowy	beneficjent					razem
	Jednostka samorządu terytorialnego	Osoba fizyczna	Przedsiębiorca	Organizacja pozarządowa	Kościół, związek wyznaniowy	
Utworzenie nowego przedsiębiorstwa	0	11	0	0	0	11
Rozwój istniejącego przedsiębiorstwa	0	0	17	0	0	17
zachowanie dziedzictwa lokalnego	0	0	0	0	2	2
Budowa lub przebudowa ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury	2	0	0	0	0	2
Rozwój ogólnodostępnej niekomercyjnej infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej	3	0	0	0	0	3
Promowanie obszaru	0	0	0	2	0	2
Wzmocnienie kapitału społecznego	0	0	0	3	0	3
razem	5	11	17	5	2	40

W okresie realizacji LSR zachodziły istotne zmiany społeczne na obszarze LGD. We wszystkich gminach zwiększyła się liczba ludności. W przypadku Chojnic stało się tak dzięki dodatniemu przyrostowi naturalnemu, przy jednoczesnym dodatnim saldzie migracji (prawdopodobnie za sprawą migracji z miasta Chojnice na jego obrzeża), w Brusach przyczynił się do tego w szczególności dodatni przyrost naturalny, którego nie niweczy ujemne saldo migracji. We wszystkich gminach zauważamy kilka negatywnych zjawisk – wzrost ludności w wieku nieprodukcyjnym, na co tylko w Lipnicy, Chojnicach i Brusach wpływ mają nowe urodzenia, podczas gdy w pozostałych gminach świadczy to przede wszystkim, o starzeniu się populacji. Najwolniej proces starzenia się zachodzi w gminie Konarzyny.

Tabela 7. Sytuacja społeczno-demograficzna na obszarze LGD

Wskaźnik kondycji gminy	Lipnica		Chojnice		Brusy		Czersk		Konarzyny	
	2015	2020	2015	2020	2015	2020	2015	2020	2015	2020
Liczba ludności ogółem	5139	5202	18442	19498	14323	14627	21545	21604	2274	2285
Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	57,2	63,7	59,5	63,2	62,6	68,2	60,4	65,7	59,6	61,7
Odsetek osób w wieku 65 lat i więcej w populacji ogółem	13	14,3	11	13,2	11,8	13,5	13,2	15,6	12,1	12,3
Liczba ludności – zmiana na 1000 mieszkańców	-1,8	-2,7	12,7	9,7	7,5	3,6	-1,8	-1,9	-2,2	-11,3
Saldo migracji na 1000 osób	0	-18	0	135	0	-5	0	-39	0	-14
Przyrost naturalny na 1000 ludności		0,58		3,14		2,4		-1,11		-5,2

W opinii badanych respondentów cele, jakie wyznaczono tworząc LSR są nadal aktualne. Oceniano je jako trafne. Oceniano, że gdyby postawione cele nie odpowiadały lokalnym potrzebom, nie byłoby zainteresowania realizacją projektów, co finalnie doprowadziłoby do tego, że nie osiągnięto by założeń. Według badanych, cele były na tyle trafnie skonstruowane, że zachowały ważność mimo zmieniających się okoliczności zewnętrznych, wśród nich wskazywano zwłaszcza na zmiany rynku pracy pod wpływem niedoboru pracowników, a następnie pod wpływem pandemii.

Według badanych, trafności celów przysłużyły się konsultacje społeczne i wzięcie pod uwagę długofalowej strategii rozwoju w dużej, ponadwojewódzkiej skali, z uwzględnieniem lokalnej specyfiki. O sukcesie realizowanych działań (mierzonych osiągnięciem przyjętych założeń) miała zaważyć także trafność postawionej diagnozy (również to, że była konsultowana z mieszkańcami), sprawność organizacyjna LGD, ale także zdolność do dyskusji nad projektami członków Rady LGD.

3.2. Ocena wpływu na kapitał społeczny

Pytanie badawcze:

2. Jaki jest wpływ LSR na kapitał społeczny, w tym w szczególności na aktywność społeczną, zaangażowanie w sprawy lokalne?
3. W jaki sposób należałoby wspierać rozwój kapitału społecznego w przyszłości?

W programie łącznie do końca 2020 roku udzielono wsparcia 5 przedsięwzięciom realizowanym przez organizacje pozarządowe i kolejnym 2 do końca 2021 roku.

Na tle powiatu wyróżnia się gmina Chojnice, gdzie działa najwięcej, aż 22 organizacje pozarządowe. Najślabsze pod względem liczby działających organizacji pozarządowych są gminy Lipnica i Brusy obszar wiejski. Trzeba jednak zauważyć, że gmin, w których funkcjonuje niewiele organizacji (1 w przeliczeniu na 10 tysięcy mieszkańców) jest więcej – wszystkie te gminy wymagają dalszego wzmacniania kapitału społecznego mieszkańców i intensyfikowania włączania mieszkańców w działania społeczne (zgodnie z założeniami programu LEADER oddolność działań i zaangażowanie podmiotów lokalnych jest kluczowa dla powodzenia programu rozwojowego).

Tabela 8. Nowo zarejestrowane fundacje, stowarzyszenia, organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców

	Lipnica	Chojnice	Brusy	Czersk	Konarzyny	razem
2010	0	1	2	1	0	12
2011	0	6	1	1	4	19
2012	0	2	0	1	0	6
2013	0	3	0	1	0	8
2014	0	1	0	1	0	5
2015	2	1	0	2	4	14
2016	0	1	1	0	0	6
2017	2	2	1	1	0	10
2018	0	2	1	0	0	8
2019	2	2	2	2	0	20
2020	0	1	1	0	4	12

Niską liczbę organizacji pozarządowych można tłumaczyć niską potrzebą angażowania się mieszkańców w sprawy wspólne. Nieco mniej niż połowa mieszkańców deklarowała, że uczestniczyli oni w działaniach na rzecz spraw wspólnych lub innych mieszkańców. **Tylko 17,9 % z nich zrobiła to pod wpływem zachęty ze strony LGD.**

Tabela 9. Aktywność na rzecz lokalnej społeczności i wpływ LGD na aktywność społeczną

Aktywność na rzecz lokalnej społeczności	tak	nie
Doświadczenie w podejmowaniu P. działań na rzecz innych mieszkańców gminy lub wspólnych spraw	44,6	55,4
Doświadczenia w działaniach na rzecz wspólnych, do których zachęciła Lokalna Grupa Działania	17,9	82,1

Warto przy tym przyglądać się źródłom tych postaw, w tym tego, czy mają oni poczucie sprawczości, to jest towarzyszy im przekonanie, że od ich działań zależą zmiany zachodzące w ich lokalnej społeczności. W przypadku badanych z obszaru LSR zauważamy, że o ile mają oni poczucie, że mogą mieć wpływ na to, co dzieje się w ich własnej miejscowości, to w mniejszym stopniu mogą wpływać na

życie gminy. Takie przekonania mogą znacząco wpływać na preferowane rodzaje aktywności – mieszkańcy będą bardziej skłonni do działań, których efekty będą dla nich bezpośrednio obserwowalne i odczuwalne.

Tabela 10. Poczucie wpływu na lokalną społeczność

Twierdzenie, które określa postawę badanego	tak	nie wiem	nie
tacy jak Pan(i) mają wpływ na życie wsi/miejscowości	62,5	30,4	7,1
tacy jak Pan(i) mają wpływ na życie gminy	55,4	33,9	10,7

Jednocześnie, należy zauważyć, że nawet przy obecnie umiarkowanej aktywności mieszkańców, podzielają oni przekonanie, że współdziałanie z innymi ma sens – pozwala pomóc potrzebującym (zdaniem 87,5%) i wpływać na kierunek zmian w gminie (73,2%).

Tabela 11. Ocena współdziałania, jako narzędzia pomocy innym – potrzeba angażowania

Twierdzenie, które lepiej określa postawę badanego:	Procent
1. tacy jak ja działając z innymi mogą pomóc potrzebującym	87,5
2 tacy jak ja nawet działając z innymi nie mogą pomóc potrzebującym	12,5
Razem	100,0

Mieszkańcy pytani o to, co mogłoby zachęcić do działania najczęściej formułowali dość ogólnikowe odpowiedzi: „coś ciekawego”, „jeśli to będzie odpowiadało moim zainteresowaniom”, „jeśli to będzie coś, co mi pasuje”, „co pasuje do mnie”. Pojedyncze osoby wskazywały wprost na to, jakiego rodzaju to są sprawy (np. chęć sprawdzenia się w roli wolontariusza lub prace na rzecz konkretnej grupy osób w potrzebie – tu wybierano takie grupy, które nie budzą negatywnych emocji, np. osoby samotne, chore, niepełnosprawne, ale już nie chore psychicznie lub uzależnione). Część badanych (ok. ¼) wskazywało na to, że oczekują bodźca zewnętrznego do działania – wyraźnego sygnału, jakie są potrzeby, co można zrobić. Rzadziej chcieliby samodzielnie decydować o tym, czym warto się zająć, samodzielnym określeniem potrzeb lokalnej społeczności. Nie znaczy to, że nie mają w ogóle potrzeby udziału w podejmowaniu takich decyzji i wyznaczaniu celu – przeciwnie, chętnie wezmą udział w konsultacjach społecznych, ale sami raczej ich nie będą inicjować.

Tabela 12. Ocena współdziałania, jako narzędzia zmiany w społeczności lokalnej – potrzeba angażowania

Twierdzenie, które lepiej określa postawę badanego:	Procent
1. tacy jak ja działając z innymi mogą wpływać na to, jak zmienia się nasza gmina	73,2
2 tacy jak ja nawet działając z innymi nie mogą wpływać na to, jak zmienia się nasza gmina	26,8
Razem	100,0

Tym ważniejsza staje się z tej perspektywy rola LGD. Mogłaby ona w tym kontekście polegać na zdolności pogodzenia różnych interesów, zdolności do włączania różnych partnerów we wspólne przedsięwzięcia i większej skuteczności działania na rzecz wspólnych celów, zwłaszcza aktywność animacyjna i stymulująca potencjalnych beneficjentów do aktywności.

Chociaż rola lidera inicjującego działania na obszarze LSR postrzegana jest jako naturalna i nieoceniona, badani podkreślali, że ze względu na liczne zadania LGD niezbędne jest uzupełnienie tej jej aktywności przez lokalnych liderów: „rozwiązaniem jest znalezienie aktywnych, sprawnych i zdolnych do przejścia całego tego trudnego procesu liderów” [IDI10_2], także wśród liderów nieformalnych, którzy nie są jeszcze w orbicie działań organizacji pozarządowych mogłoby znacząco wzmocnić potencjał drzemiący w wielu mieszkańcach obszaru LSR.

3.3. Przedsiębiorczość

Pytania badawcze:

4. W jakim stopniu realizacja LSR przyczyniła się do rozwoju przedsiębiorczości?
5. Czy i w jaki sposób wspieranie przedsiębiorczości w ramach kolejnych edycji LSR jest wskazane

Większość mieszkańców dostrzega istotne zmiany infrastrukturalne (73,2%), które nie tylko wpływają na jakość życia na obszarze LGD, ale także na możliwości rozwoju przedsiębiorczości. Ponad połowa badanych zauważa, że w ostatnich latach wzrastała liczba nowych miejsc pracy a niemal połowa dostrzega rosnącą liczbę nowopowstających przedsiębiorstw. Niemal 40% badanych dostrzega poprawę na polu inwestycji gospodarczych i inwestycji w infrastrukturę turystyczną, co wpływało na zwiększenia się liczby ofert pracy (**w ramach realizacji LSR powstało 27 nowych miejsc pracy, nowe przedsiębiorstwa 12, rozwój istniejącego przedsiębiorstwa 17**). Jednocześnie ponad połowa mieszkańców uważa, że nie zmieniły się warunki prowadzenia firm. W takim spostrzeganiu rzeczywistości nie musi być sprzeczności – bowiem warunki prowadzenia firm nie są zależne od rozwiązań lokalnych, ale także od rozwiązań prawnych i uwarunkowań makroekonomicznych.

Bardziej niepokojące są dwa inne zjawiska. Pierwszym jest z nich jest fakt, że zwiększaniu się liczby ofert pracy, nie towarzyszy zwiększanie atrakcyjności ofert pracy. Drugim natomiast, że zmiany dotyczące możliwości zatrudnienia poza rolnictwem zdaniem prawie połowy badanych nie zmieniły się.

Tabela 13. Zmiany sytuacji gospodarczej obserwowane przez mieszkańców

zmiany sytuacji gospodarczej w gminie w ostatnich 5 latach? (100 % w wierszach)	poprawa	bez zmian	Pogorszenie
liczba nowopowstających przedsiębiorstw	48,2	48,2	3,6
ilość inwestycji gospodarczych	39,3	51,8	8,9
Ilość ofert pracy	62,5	35,7	1,8
atrakcyjność ofert pracy	33,9	64,3	1,8
infrastruktura techniczna komunalna (drogi, wodociągi, sieć energetyczna)	73,2	23,2	3,6
rozwój infrastruktury turystycznej	51,8	44,6	3,6
warunki prowadzenia firm	23,2	67,9	8,9
możliwości zatrudnienia poza rolnictwem	42,9	53,6	3,6

Mieszkańcy pytani o to, czy warto w kolejnej LSR uwzględnić wsparcie dla przedsiębiorców, wyrażają jednoznaczne opinie. Według nich wsparcie przedsiębiorczości jest kluczowe dla dalszego rozwoju obszaru. Jednocześnie wskazują na to, że takimi branżami, na które w szczególności należałoby zwrócić uwagę są te działy, które silnie odwołują się do lokalności i lokalnych zasobów. Stąd propozycje koncentrowały się przede wszystkim wokół agroturystyki, wsparcia lokalnego rzemiosła oraz lokalnych tradycji kulinarnych. Mieszkańcy, chociaż zauważają podejmowane już działania promocyjne, wyrażają przekonanie, że należy je intensyfikować i w centrum promocji ulokować właśnie lokalność. Wymieniano też konieczność wsparcia usług budowlanych i tych, które wprost przekładają się na podnoszenie jakości usług (np. szybki Internet), które mogą zaoferować lokalni przedsiębiorcy. Podkreślano, że nie chodzi jedynie o rozwój samych firm, ale także takie ich wsparcie, które będzie miało siłę promocyjną – np. organizacji warsztatów rzemieślniczych, które pozwoliłoby pogodzić te wymieniane wcześniej cele: odnowienie pamięci o lokalnym rzemiośle, możliwość sprzedaży lokalnych produktów, przyciągnięcie turystów, którzy skorzystają z agroturystycznej bazy noclegowej.

W ocenie badanych projekty realizowane w ramach LSR są spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojem obszaru objętego LSR. W wywiadach pojawił się jednak głos, że spójność ta może być postrzegana jako problematyczna, jeśli traktować ją dosłownie – to znaczy w związku z tym, że gminy tworzące obszar objęty LSR różniły się sytuacją wyjściową, może to powodować, że nawet równe tempo rozwojowe gmin nie będą niwelowały tych różnic [IDI13_1]. Badany zastrzega jednak, że chociaż różnice rozwojowe mogły spowodować różnice możliwości podjęcia działań (inne było zaplecze finansowe, kadrowe, techniczne w poszczególnych gminach), to jednak z czasem różnice te się zaczęły zacierać – w opinii respondenta – samoistnie.

Tabela 14. Potencjał gospodarczy – liczba podmiotów gospodarczych bezwzględna i na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym

	Lipnica		Chojnice		Brusy		Czersk		Konarzyny	
Rok	Liczba podmiotów	Na tys. mieszkańców	Liczba podmiotów	Na tys. mieszkańców	Liczba podmiotów	Na tys. mieszkańców	Liczba podmiotów	Na tys. mieszkańców	Liczba podmiotów	Na tys. mieszkańców
2010	326	101,6	1136	104,1	1133	133,2	1826	135,4	121	87,6
2011	302	93,4	1213	109,2	1142	133,3	1759	129,6	132	94,6
2012	314	96,8	1293	115,1	1167	135,6	1792	132,2	138	99,1
2013	335	102,1	1334	117,6	1152	132,7	1819	134,6	147	102,9
2014	340	103,5	1407	123	1186	135,9	1830	135,3	146	102,1
2015	333	101,8	1448	125,2	1224	139	1847	137,5	144	101,1
2016	346	106,2	1460	124,4	1216	138,3	1843	137,7	140	99
2017	364	111,4	1517	128,6	1206	136,6	1896	142,5	152	107,7
2018	369	113,5	1594	134,2	1240	140,8	1987	150,3	156	109,5
2019	378	118,1	1659	139,2	1279	146,6	2091	159,3	158	111,1
2020	394	124	1757	147,1	1314	151,1	2193	168,2	166	117,5

Tabela 15. Potencjał gospodarczy – liczba nowych podmiotów gospodarczych bezwzględna i w przeliczeniu na 1000 mieszkańców

	Lipnica		Chojnice		Brusy		Czersk		Konarzyny	
rok	Liczba nowych podmiotów	Na tys. mieszkańców	Liczba nowych podmiotów	Na tys. mieszkańców	Liczba nowych podmiotów	Na tys. mieszkańców	Liczba nowych podmiotów	Na tys. mieszkańców	Liczba nowych podmiotów	Na tys. mieszkańców
2010	22	4,35	159	9,21	108	7,75	197	9,21	18	7,87
2011	18	3,54	173	9,87	120	8,56	175	8,14	18	7,9
2012	23	4,51	143	8,04	124	8,8	169	7,85	14	6,09
2013	41	8,02	138	7,68	94	6,67	186	8,64	17	7,49
2014	38	7,39	152	8,38	107	7,55	161	7,49	15	6,56
2015	38	7,39	125	6,85	131	9,22	194	9	17	7,49
2016	32	6,23	113	6,09	89	6,2	154	7,15	7	3,1
2017	40	7,72	150	7,96	113	7,83	184	8,52	22	9,73

rok	Lipnica		Chojnice		Brusy		Czersk		Konarzyny	
	Liczba nowych podmiotów	Na tys. mieszkań ców	Liczba nowych podmiotów	Na tys. mieszkań ców	Liczba nowych podmiotów	Na tys. mieszkań ców	Liczba nowych podmiotów	Na tys. mieszkań ców	Liczba nowych podmiotów	Na tys. mieszkań ców
2018	31	5,93	172	9,05	103	7,09	212	9,79	14	6,09
2019	40	7,65	148	7,71	119	8,17	211	9,75	17	7,34
2020	35	6,72	148	7,61	87	5,96	188	8,7	11	4,76

3.4. Turystyka i dziedzictwo kulturowe

6. W jakim stopniu LSR przyczyniła się do budowania lokalnego potencjału w zakresie turystyki i dziedzictwa kulturowego?
7. W jakich kierunkach należy wspierać rozwój lokalnego potencjału turystycznego?

Turystyka i jej rozwój należały do najważniejszych celów LSR. Tym ważniejsza jest ocena efektów wsparcia tego sektora oraz wpływu tych działań na wzmacnianie lokalnej tożsamości. Prawie połowa badanych uważa, że poziom atrakcyjności turystycznej obszaru LGD zwiększył się lub nie zmienił się w ostatnich latach (co oznaczać może, że jest równie wysoki, jak wcześniej). Pojedyncze osoby (7,1% mieszkańców) uznały, że poziom atrakcyjności turystycznej obszaru spadł – to osoby, które jednocześnie wyczuły na jakość środowiska i jego zmiany m.in. pod wpływem rosnącej presji turystycznej. Mieszkańcy odnotowują w szczególności to, że poprawie uległa infrastruktura i oferta sportowa i rekreacyjna oraz polepszyła się promocja regionu i jego zasobów naturalnych, kulturalnych i turystycznych. Dla ponad 1/3 badanych miało to znaczenie dla wzmocnienia ich (i tak silnej na tym obszarze) tożsamości lokalnej i identyfikacji z lokalną kulturą i tradycjami.

Tabela 16. Zmiany dot. potencjału turystycznego i kulturowego w opinii mieszkańców

Obserwowane zmiany w ostatnich 5 latach	poprawa	bez zmian	pogorszenie
Poziom atrakcyjności turystycznej	48,2	44,6	7,1
Promocja dziedzictwa kulturalnego, zasobów naturalnych i turystyki	51,8	44,6	3,6
Infrastruktura i oferta kulturalna	33,9	55,4	10,7
Infrastruktura i oferta sportowa i rekreacyjna	73,2	25,0	1,8
Utożsamianie się mieszkańców z regionem	39,3	57,1	3,6

Dostrzeganie zmian przez mieszkańców to zarówno efekt dokonanych inwestycji, ale także ich zgodności z formułowanymi przez mieszkańców oczekiwań oraz tego, że są one **komplementarne**.

Zmiany te tylko do pewnego stopnia znajdują odbicie w statystykach publicznych GUS. Trzeba przy tym pamiętać, że badanie turystyki GUS ma znaczące ograniczenia (odnotowywane są dane dotyczące jedynie większych obiektów, z co najmniej 10 miejscami noclegowymi). Jednak nawet przy tych ograniczeniach odnotowujemy, że liczba takich obiektów noclegowych nie zmieniła się lub zmieniła się nieznacznie na korzyść (gmina wiejska Chojnice). Rosnąca liczba osób korzystających z tej infrastruktury wskazuje na to, że obszar staje się coraz bardziej atrakcyjnym celem turystycznym. Jednocześnie można uznać, że to efekt rosnącej jakości usług i dostępności infrastruktury zwiększającej komfort turystów: w ostatnich latach te obiekty uzupełniły swoją ofertę o możliwość wypożyczenia sprzętu turystycznego, wodniackiego, zabiegi rehabilitacyjne, zabiegi SPA, ofertę zajęć sportowych, itp.

Tabela 17. Zmiany zasobów turystycznych w podziale na gminy

	Lipnica		Chojnice		Brusy		Czersk		Konarzyny	
	Obiekty noclegowe	Miejsca noclegowe	Obiekty noclegowe	Miejsca noclegowe	Obiekty noclegowe	Miejsca noclegowe	Obiekty noclegowe	Miejsca noclegowe	Obiekty noclegowe	Miejsca noclegowe
2012	0	0	30	2395	2	184	5	414	1	25
2013	0	0	32	2248	3	207	5	209	1	25
2014	1	23	32	2154	3	197	5	414	1	25

	Lipnica		Chojnice		Brusy		Czersk		Konarzyny	
	Obiekty noclegowe	Miejsca noclegowe	Obiekty noclegowe	Miejsca noclegowe	Obiekty noclegowe	Miejsca noclegowe	Obiekty noclegowe	Miejsca noclegowe	Obiekty noclegowe	Miejsca noclegowe
2015	1	23	32	2152	3	189	5	410	1	25
2016	1	22	33	2239	2	189	5	410	1	25
2017	1	22	33	2180	2	189	5	404	1	25
2018	1	22	32	2144	2	189	5	410	1	25
2019	1	22	30	2053	3	243	5	410	1	25
2020	1	22	27	1686	3	243	4	400	1	25

Źródło: BDL GUS

Niewątpliwie do rozwoju oferty turystycznej przyczyniają się też działania finansowane dzięki LGD. W ramach realizacji LSR powstało łącznie 6 obiektów infrastruktury turystycznej, w tym 2 obiekty noclegowe. Nie bez znaczenia było też dofinansowanie dla istniejących już obiektów turystycznych i obiektów sportowych i rekreacyjnych (4).

Tabela 18. Udział LGD w zwiększaniu potencjału turystycznego obszaru

Wskaźnik	Wskaźnik szczegółowo	Realizacja (U)	Realizacja (P)
Liczba nowych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	Ogółem	6	1
	Obiekty noclegowe	2	0
	Obiekty gastronomiczne	2	0
	Obiekty sportowe/rekreacyjne	2	1
Liczba przebudowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	Ogółem	4	0
	Obiekty noclegowe	4	0
	Obiekty gastronomiczne	0	0
	Obiekty sportowe/rekreacyjne	0	0

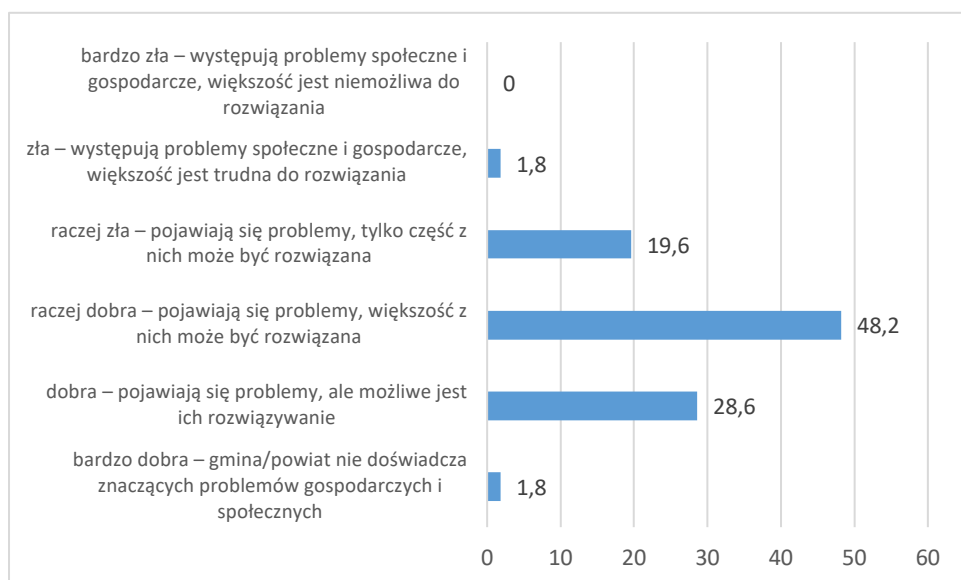
Zmiany te, jak pisaliśmy wcześniej, zauważane są przez mieszkańców. Pytani, o to, jakie powinny być dalsze kierunki rozwoju turystyki na obszarze LGD, wskazują, że powinna to być dalsza rozbudowa infrastruktury, która wpływa na atrakcyjność regionu i zarazem odpowiada potrzebom aktywnego spędzania czasu przez odwiedzających go turystów. Mieszkańcy chcieliby zatem dalszego rozwoju ścieżek rowerowych, biegowych (zimną narciarskich), wodnych (tras kajakowych). Ważne dla dużej grupy mieszkańców jest też wzmacnianie infrastruktury umożliwiającej uprawianie sportów wodnych. Inwestycjom tym powinna towarzyszyć dalsza promocja lokalności (i wyjątkowości obszaru). Ważnym celem na kolejne lata miałyby być także dalsze finansowanie takich działań i inwestycji, które pozwolą na wydłużenie sezonu turystycznego i pokazanie obszaru jako atrakcyjnego także w sezonie niskim. Podkreślano przy tym, że rozwój tych elementów nie może odbywać się bez jednoczesnej dbałości o to, żeby w ogóle możliwa była obecność turystów w regionie: możliwość łatwego dojazdu z Trójmiasta, możliwość skorzystania z wygodnej i kameralnej bazy noclegowej bliskiej bogactwu przyrodniczego obszaru LGD (rozwój agroturystyki).

3.5. Grupy defaworyzowane

8. Czy w LSR właściwie zdefiniowano grupy defaworyzowane oraz czy realizowane w ramach LSR działania odpowiadały na potrzeby tych grup?
9. Jaki był wpływ LSR na poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego?
10. Jakie działania należy podejmować w skali lokalnej na rzecz ograniczania ubóstwa i wykluczenia społecznego?

Mieszkańcy w większości oceniają obecną sytuację społeczno-gospodarczą swoich gmin jako co najmniej dobrą – to opinia niemal 80% badanych. Nie znaczy to, że nie dostrzegają żadnych problemów (taką opinię wyrażało 1,8% mieszkańców), ale że uznają, że są one w dużej mierze możliwe do rozwiązania. Wśród tych, którzy uważają, że sytuacja społeczno-gospodarcza nie jest dobra, najliczniejsi są ci, według których tylko część problemów, których doświadczają mieszkańcy, można rozwiązać na poziomie lokalnym lub ich rozwiązanie byłoby bardzo trudne. Tylko 1,8% mieszkańców jest skrajnie pesymistyczna w swoich ocenach (trzeba pamiętać, że dane gromadzono w 2021 roku w miesiącach poprzedzających wzrost inflacji).

Wykres 1. Ogólna ocena sytuacji społeczno-gospodarczej gminy w opinii mieszkańców

Jednocześnie warto zauważyć, że te ogólnie pozytywne oceny sytuacji społeczno-gospodarczej to efekt zmian, jakie zaszły w ostatnich 7 latach, zwłaszcza w obszarze gospodarczym. Ponad 2/3 mieszkańców odczuwa także poprawę sytuacji społecznej. Wśród pozostałych przeważają opinie, że sytuacja w każdym z tych obszarów nie zmieniła się.

Oczywiście jesteśmy świadomi, że zmiany te nie są między innymi powodowane sytuacją makroekonomiczną (wzrost koniunktury), a nie wyłącznie efektem działań na poziomie lokalnym. Te ostatnie nie są jednak bez znaczenia.

Tabela 19. Zmiany sytuacji społeczno-gospodarczej obszaru od 2014 roku w opinii mieszkańców

Obszar zmiany	poprawiła się	bez zmian	pogorszyła się
sytuacja gospodarcza	73,2	17,9	8,9
sytuacja społeczna	66,1	28,6	5,4

Wśród pozytywnych zmian zauważane są przede wszystkim spadek poziomu bezrobocia oraz dostęp do usług opiekuńczych dla dzieci w wieku do lat 3. Tu co najmniej połowa badanych zauważyła poprawę. W pozostałych obszarach oceny są umiarkowanie optymistyczne – w przypadku aktywności

społecznej równy jest w próbie udział mieszkańców, którzy sądzą, że się ona poprawiła, co takich, którzy nie zauważają zmiany (ale nie obserwują obniżenia aktywności). Podobnie dzieje się w odniesieniu do dostępu do opieki zdrowotnej, gdzie oceny pozytywne (jest poprawa) tylko nieznacznie przeważają nad ocenami ostrożniejszymi (nic się nie zmieniło). Według 39,3% mieszkańców nie zmieniła się skala problemu ubóstwa (zależność od pomocy społecznej), chociaż tu pojawiało się także sporo optymistycznych ocen (42,9% mieszkańców uważa, że liczba rodzin zależnych od pomocy społecznej zmniejszyła się).

Tabela 20. Zmiany sytuacji społecznej w gminie w ostatnich 5 latach w opinii mieszkańców

zmiany sytuacji społecznej	poprawa	bez zmian	pogorszenie
poziom bezrobocia	58,9	39,3	1,8
liczba rodzin zależnych od pomocy społecznej	42,9	55,4	1,8
aktywność społeczna (udział w działaniach na rzecz społeczności)	46,4	46,4	7,1
odpływ ludzi młodych z gminy/powiatu	19,6	53,6	26,8
dostęp do usług opiekuńczych dla dzieci	51,8	46,4	1,8
dostęp do usług opiekuńczych dla osób starszych i niepełnosprawnych	42,9	51,8	5,4
dostęp do podstawowej opieki zdrowotnej	48,2	44,6	7,1

Jako problem należy natomiast uznać dalszy odpływ młodych mieszkańców z gmin według 26,8% mieszkańców problem ten pogłębił się. Jednocześnie, zwróćmy uwagę, że dzieci i młodzież nie są według mieszkańców narażone na wykluczenie społeczne – to nie ubóstwo i marginalizacja społeczna są przyczynami odpływu młodych.

Według większości mieszkańców w ich gminach żyją osoby narażone na wykluczenie społecznej (choć aż 19,6% mieszkańców było innego zdania). Najczęściej wskazywano tu osoby starsze, niepełnosprawne i ubogie samotne. To o tyle ważne, że cechy te mogą współwystępować, powodując pogłębienie ryzyka marginalizacji. Badani nie umieli w większości ocenić, czy LGD i realizowana przez Grupę strategia w wystarczającym stopniu uwzględnia problemy tych osób. Pozostali oceniali, że LGD w wystarczającym stopniu uwzględnia w swoich działaniach takie grupy jak dzieci i młodzież, rodziny z dziećmi, i kobiety (w odniesieniu do tych grup przeważały oceny pozytywne nad negatywnymi – pomijamy tu osoby, które nie miały odpowiedniej wiedzy, by te kwestie ocenić). W opinii mieszkańców LGD w mniejszym stopniu uwzględnia natomiast sprawy tych grup, które wskazywano wcześniej jako szczególnie defaworyzowane.

Tabela 21. Grupy defaworyzowane z perspektywy mieszkańców

Grupy mieszkańców w szczególności narażone na wykluczenie społeczne (mogą mieć poczucie, że jakość ich życia jest niższa niż innych mieszkańców):	Grupy narażone na wykluczenie społeczne	Czy działania LGD uwzględniają w wystarczającym stopniu sprawy i problemy osób mieszkających w gminie		
		tak	nie	nie wiem
dzieci i młodzież	5,4	15,6	6,7	77,8
osoby niepełnosprawne	35,7	4,4	8,9	86,7
osoby starsze/seniorzy	51,8	6,7	13,3	80,0
osoby samotne	14,3	2,2	6,7	91,1
rodziny z dziećmi	7,1	20,0	4,4	75,6
osoby ubogie	30,4	2,2	8,9	88,9
kobiety	7,1	11,1	4,4	84,4

przedsiębiorcy		13,3	17,8	68,9
rolnicy		4,4	13,3	82,2
inne grupy	3,6			
nie ma takich grup	19,6			

Z zawartej w Lokalnej Strategii Rozwoju diagnozy problemów społecznych obszaru wyłania się kilka defaworyzowanych grup. Są to:

1. pierwszą zdefiniowaną grupą osób defaworyzowanych są osoby młode: jest to grupa, wśród której panuje największe bezrobocie. Dodatkowo w najbliższych latach liczba osób w przyjętym przedziale wiekowym będzie zwiększać się na skutek wchodzenia do tej grupy osób w wieku przedprodukcyjnym. Podstawowe problemy tej grupy defaworyzowanej mają podłoże ekonomiczne, związane z rynkiem pracy. Zdecydowanym obszarem interwencji w zakresie rozwiązywania tych problemów jest wzrost zatrudnienia oraz wsparcie tworzenia nowych podmiotów gospodarczych, zakładanych przez osoby należące do tej grupy
2. Bezrobotni mieszkańcy wsi stanowią drugą grupę defaworyzowaną zidentyfikowaną na obszarze. Problem wysokiego bezrobocia panującego wśród mieszkańców wsi został szeroko zdefiniowany w „Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa” na lata 2012-2020 oraz Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020. Podjęcie interwencji w rozwiązywaniu problemu bezrobocia wśród osób należących do tej grupy będzie zatem jednym z kluczowych działań realizujących priorytet PROW „Promowanie włączenia społecznego, zmniejszania ubóstwa oraz rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich”.

Tabela 22. Sytuacja społeczna na obszarze LGD

	Lipnica		Chojnice		Brusy		Czersk		Konarzyny	
	2015	2020	2015	2020	2015	2020	2015	2020	2015	2020
Osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej ogółem	520	221	1724	763	2069	781	3177	956	263	77
Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności	1011	424	944	392	1456	535	1473	442	1158	333
Pracujący ogółem	697	714	2532	3976	1579	2028	3416	3641	279	347
Pracujący na 1000 mieszkańców ogółem	136	137	137	204	110	139	159	169	123	152
Bezrobocie - ogółem	288	104	1017	657	844	526	1552	918	136	89
Bezrobocie – kobiety	181	65	579	428	512	366	839	593	86	57
Bezrobocie - mężczyźni	107	39	438	229	332	160	713	325	50	32
Bezrobocie - do 25 roku życia	72	23	224	118	231	94	324	163	34	20
Bezrobocie - do 30 roku życia	130	38	373	218	370	206	567	284	47	30
Bezrobocie - powyżej 50 roku życia	59	24	215	151	145	96	306	203	25	26
Bezrobocie - długotrwale bezrobotni	151	52	559	384	471	341	981	555	81	62

Dostępne statystyki publiczne wskazują, że problemy nazwane w diagnozie dokonanej na etapie tworzenia LSR, chociaż były trafnie określone, to zmieniły skalę w ostatnich pięciu latach. Zauważmy, że we wszystkich gminach tworzących LGD obserwujemy kilka pozytywnych zjawisk. Są to w szczególności: spadek bezrobocia, zwiększenie liczby osób pracujących oraz zmniejszenie liczby osób zależnych od pomocy społecznej.

Istotne jest w szczególności współwystępowanie tych trzech zjawisk, oznacza ono bowiem, że zmniejszenie liczby osób bezrobotnych nie miało miejsca (wyłącznie) z powodu wyjścia z rejestrów bezrobocia po to, żeby zacząć korzystać z innych niezarobkowych źródeł utrzymania. Tej ostatniej tendencji można upatrywać jedynie w gwałtownie kurczącej się grupie osób długotrwale bezrobotnych.

Wśród tych ogólnie pozytywnych trendów zmian należy zwrócić uwagę na dwa fakty. Po pierwsze, bezrobocie nadal częściej dotyczy kobiet i osób do 30 roku życia. Te cechy mogą współwystępować, a zjawisko może dotyczyć młodych kobiet, które wypadają z rynku pracy na dłużej z powodu macierzyństwa i opieki nad dziećmi. Jeśli przyjąć takie wyjaśnienie (prawdopodobne, bo zjawisko to obserwowane jest w całym województwie pomorskim), to oznaczałoby, że warto w przyszłości **uwzględnić wspieranie przedsiębiorczości nakierowanej na usługi opiekuńcze** (dostęp do nich jest ważną przesłanką powrotu kobiet na rynek pracy) oraz **rozważyć nagradzanie (w kryteriach dostępu) wprowadzania rozwiązań przyjaznych pracownikom** (np. uelastycznienie czasu pracy, wprowadzanie zatrudnienia w niepełnym wymiarze umożliwiającym łączenie pracy zawodowej z opieką nad dziećmi lub innymi osobami zależnymi).

3.6. Innowacyjność

Pytania badawcze

11. W jakim stopniu projekty realizowane w ramach LSR były innowacyjne?

12. Jak można wyróżnić typy innowacji powstałych w ramach LSR?
--

Wzmacnianie innowacyjności uznano za ważny cel działań podejmowanych w ramach LSR. Konieczność rozwoju gospodarczego w oparciu o innowacyjne pomysły i działania stanowić podkreślano w LSR element. Na potrzeby wdrażania lokalnej strategii rozwoju przyjęto jedną spójną definicję innowacyjności. Przez innowacyjność rozumie się wdrożenie nowego na danym obszarze lub znacząco udoskonalonego produktu, usługi, procesu, organizacji lub nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów.

LGD podjęło działania sprzyjające realizacji tego celu przez wprowadzając obligatoryjne kryteriów wyborów operacji.

Liczba zrealizowanych operacji ukierunkowanych na innowacje: 4

3.7. Projekty współpracy

Pytania badawcze:

13. Jaka była skuteczność i efekty działania wdrażania projektów współpracy?

14. Jaką formę i zakres powinny przyjmować projekty współpracy w przyszłości?

Projekt współpracy to projekt, który zakłada wspólną realizację działań przez partnerów z różnych regionów (projekt międzyregionalny) lub krajów (projekt międzynarodowy). Projekt współpracy podejmowane przez lokalne grupy działania przyczyniają się do osiągnięcia celów zawartych w lokalnych strategiach rozwoju, wykorzystując wiedzę i doświadczenia partnerskich lokalnych grup działania. Projekty te mogą zatem korzystać z już gotowych i stosowanych w innych miejscach rozwiązań oraz przewidywać ich adaptowanie, bądź też wypracowywać nowe rozwiązania przy udziale partnerów z innych regionów, w tym wspólne rozwiązania problemów, z którymi borykają się wszystkie uczestniczące w projekcie podmioty.

W LGD przeprowadzono do końca 2020 roku 2 projekty współpracy. LGD Sandry Brdy była koordynatorem dwóch projektów współpracy, przy czym jeden realizowany był na obszarze ponadregionalnym (patrz tab. 23).

Tabela 23. Projekty współpracy

L.p.	Projekt współpracy	Cele	Efekty
1	Rowerowy projekt współpracy	Operacja pn. „Rowerowy projekt współpracy” mająca na celu „Przygotowanie do czasu złożenia wniosku o płatność dokumentacji technicznej szlaków rowerowych i małej infrastruktury, która zostanie wykorzystana do realizacji projektu współpracy polegającego na wytyczeniu i oznakowaniu szlaków rowerowych na terenie Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Ziemi Człuchowskiej, Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Sandry Brdy oraz na terenie Lokalnej Grupy Działania Partnerstwo Dorzecze Słupi.”	Przewidywane wyniki operacji: Zaprojektowane oznakowanie pozwoli na połączenie szlaków rowerowych w powiatach człuchowskim, chojnickim, bytowskim i słupskim oraz włączenie powiatu człuchowskiego, chojnickiego i bytowskiego w regionalną sieć rowerową.

3.8. Ocena funkcjonowania LGD

Pytania badawcze

15. Czy sposób działania partnerów w ramach LGD pozwalał na efektywną i skuteczną realizację LSR?
16. Jaka jest skuteczność i efektywność działań biura LGD (animacyjnych, informacyjno-promocyjnych, doradczych)?
17. Jakie zmiany należy wprowadzić w działaniach LGD, by skuteczniej realizowała LSR?

Partnerzy w ramach LGD spotykali się systematycznie. Stowarzyszenie podejmowało kilka rodzajów działań kierowanych bezpośrednio do mieszkańców i interesariuszy. Poza licznymi spotkaniami z mieszkańcami, proponowane było także doradztwo indywidualne (łącznie z takiego doradztwa skorzystało tylko 5 osób). Najważniejszym miernikiem skuteczności działań informacyjno-promocyjnych jest jednak liczba odwiedzin strony internetowej stworzonej przez LGD (ponad 160 tys. odwiedzin).

Tabela 24. Realizacja celów informacyjno-promocyjnych

L.p.	Sposób realizacji celów informacyjno-promocyjnych	Liczba działań (wskaźniki produktu)
1	Spotkania z mieszkańcami	84
2	Doradztwo indywidualne	5
3	Liczba odwiedzin strony internetowej	161006

Biorąc pod uwagę sposoby pozyskiwania wiedzy o LGD (wiedza przekazywana przez Internet) należy uznać, że wybrane kanały informacji były adekwatne lub że korzystano z tych informacji, które były najłatwiej dostępne.

Tabela 25. Źródło wiedzy o LGD (beneficjenci)

Skąd dowiedział(a) się P. o możliwości aplikowania o środki z Lokalnej Grupy Działania?	beneficjenci
1. informacje ogólnie dostępne (ulotki, plakaty, zebrania, lokalne media, Internet)	90
2. dotarła do mnie informacja bezpośrednio z LGD (powiadomienie sms, fb, itp.)	5
3 od liderów lokalnych	5

Badani wskazują na konieczność zwiększania rozpoznawalności LGD przez bardziej przejrzyste informowanie o udziale LGD w finansowaniu poszczególnych przedsięwzięć, ale także bardziej wyczerpujące informacje.

Tabela 26. Ocena jakości uzyskanych informacji (beneficjenci)

Ocena uzyskanych informacji:	tak	nie
wyczerpujące (zawierały wszystkie niezbędne informacje)	75	25
dostosowane do potrzeb odbiorcy	90	10
atrakcyjne – zachęcające do aplikowania	90	10

Jeśli skuteczność działania funkcjonowania LGD mierzyć świadomością mieszkańców i beneficjentów tego, czy w gminie realizowano projekty finansowane ze środków unijnych i możliwości korzystania z efektów tych projektów to należałoby uznać, że była ona bardzo wysoka. Zdecydowana większość mieszkańców i wszyscy beneficjenci mają wiedzę o tym, że na obszarze LGD realizowano projekty finansowane ze środków unijnych (choć zapewne wśród nich dostrzegano inwestycje realizowane przez inne podmioty niż LGD). Prawie połowa mieszkańców bezpośrednio skorzystała z działań

podejmowanych w ramach tych projektów a 3/4 mieszkańców zadeklarowało, że korzystali także z infrastruktury i obiektów, które w ramach tych projektów powstały. Beneficjenci częściej wskazywali na bezpośrednią styczność i z projektami i obiektami sfinansowanymi w ich ramach.

Tabela 27. Świadomość projektów unijnych na obszarze LGD

Korzystanie z przedsięwzięć realizowanych w ramach LSR	Mieszkańcy	Beneficjenci
wiedza o tym, że w ostatnich 6 latach w gminie realizowano projekty ze środków unijnych	83,9	100,0
korzystanie z projektów takich jak szkolenia, festyny finansowanych ze środków unijnych	41,1	80,0
korzystanie z infrastruktury lub obiektów finansowanych ze środków unijnych	73,2	80,0

3.9. Ocena procesu wdrażania

Pytania badawcze

18. Czy realizacja finansowa i rzeczowa LSR odbywała się zgodnie z planem?
19. Czy procedury naboru i realizacji projektów były wystarczająco przejrzyste i przyjazne dla beneficjentów?
20. Czy kryteria pozwalały na wybór najlepszych projektów (spójnych z celami LSR)?
21. Czy przyjęty system wskaźników pozwalał na zebranie wystarczających informacji o procesie realizacji LSR i jej rezultatach?

Realizacja finansowa i rzeczowa odbywała się zgodnie z planem. Ze sprawozdania LGD wynika, że działania we wszystkich obszarach podejmowane były regularnie.

W okresie do końca 2020 roku ogłoszono 15 naborów otwartych i 3 na operacje własne. W latach 2021 i 2022 ogłoszono kolejne nabory – 6 w 2021 roku oraz 3 w naborze 2022.

Procedury naboru zostały opisane szczegółowo w załączniku do wniosku o wybór LSR „Procedura wyboru i oceny operacji w ramach LSR”. W dokumencie tym przewidziano w szczególności zakres procedur gwarantujących prawidłowość wyboru operacji w tym procedury gwarantujące brak konfliktu interesu osób oceniających.

Opracowane Kryteria wyboru są:

- obiektywne – bezstronne, wolne od uprzedzeń,
- niedyskryminujące – nie ograniczają praw żadnej grupy społecznej,
- przejrzyste – łatwe do zrozumienia,
- powiązane z diagnozą obszaru,
- bezpośrednio przyczyniające się do wyboru operacji, które natomiast przyczyniają się do osiągnięcia
- określonych w LSR wskaźników produktu i rezultatu,
- są mierzalne, co ważne w przypadku kryteriów jakościowych (innowacyjność) zawierają wyjaśnienie lub definicję pojęć;

Określono także w przejrzysty sposób zasady premiowania projektów. Wnioskodawcy mogli liczyć na premię, gdy generowali nowe miejsca pracy (dodatkowa premia przysługiwała, gdy liczba miejsc była większa niż zakładane minimum), wprowadzali innowacyjne rozwiązanie lub rozwiązanie przewidujące zastosowanie rozwiązań sprzyjających ochronie środowiska lub klimatu, takie, których podstawę stanowiły lokalne produkty rolne wytwarzane na obszarze objętym LSR i gdy działania ukierunkowane były na zaspokojenie potrzeb grup defaworyzowanych ze względu na dostęp do rynku pracy.

3.10. Wartość dodana podejścia LEADER

Pytania badawcze

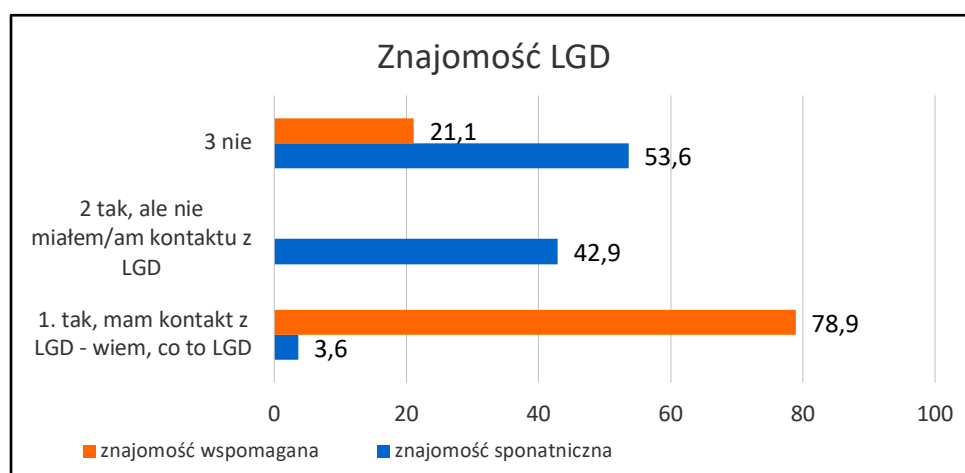
22. Czy działalność LGD wpływa na poprawę komunikacji pomiędzy różnymi aktorami, budowanie powiązań między nimi i sieciowanie?
23. Czy stworzony dzięki wsparciu w ramach LSR potencjał rozwojowy jest w dostateczny sposób wykorzystywany i promowany?
24. Czy projekty realizowane w ramach LSR są spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru objętego LSR i czy te projekty przyczyniają się do jego wzmocnienia?
25. Czy przeprowadzone w ramach LSR inwestycje są komplementarne względem siebie lub względem wiodącego projektu/tematu określanego w LSR?

Jednym z założeń programu LEADER jest budowanie więzi pomiędzy różnymi aktorami lokalnej przestrzeni społecznej. Ważną rolę ma tu do spełnienia Lokalna Grupa Działania, która służyć może jako inicjator, ale także platforma do współpracy różnych podmiotów. Rolę tę wypełnia na kilka sposobów, po pierwsze w sama konstrukcja Rady LGD sprzyja współpracy międzysektorowej, po drugie inicjuje działania, które mogą realizować wspólnie osoby reprezentujące różne społeczne grupy, wreszcie, po trzecie, może dzięki spotkaniom ze społecznością lokalną tworzyć przestrzeń do wchodzenia ze sobą w interakcje i podejmowania wspólnych działań.

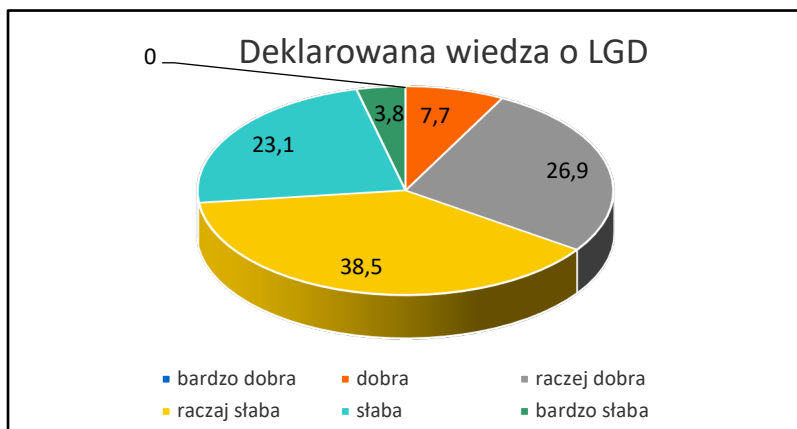
Z tej perspektywy, ważne jest to, jak LGD jest postrzegany zarówno przez mieszkańców (a wśród nich tych, którzy nie korzystali z finansowania), jak i przez członków stowarzyszenia LGD oraz osób podejmujących w imieniu LGD decyzji o kierunkach działań (Rada, Zarząd).

Ponad połowa mieszkańców (53,6%) pytanym o to, czy wiedzą, czym jest LGD, jeśli nie pomagać im w odpowiedzi (przez podanie pełnej nazwy stowarzyszenia) odpowiadają negatywnie. Prawie połowa mieszkańców deklaruowała, że wie, czym jest LGD, ale nie miała z nim kontaktu (42,9%, a tylko nieliczni zadeklarowali, że wiedzą czym jest LGD, ponieważ mieli styczność z Grupą. Z drugiej strony, jeśli pytanie wspomagano przez podanie nazwy stowarzyszenia, proporcje te radykalnie się zmieniają. Aż 78,9% badanych mieszkańców wie, co to za stowarzyszenie. Różnica między znajomością spontaniczną i wspomaganą oznacza, że warto ułatwić identyfikację LGD przez dalsze działania informacyjno-promocyjne.

Wykres 2. Znajomość LGD wśród mieszkańców

Wykres 3. Ocena znajomości działań Lokalnej Grupy Działania

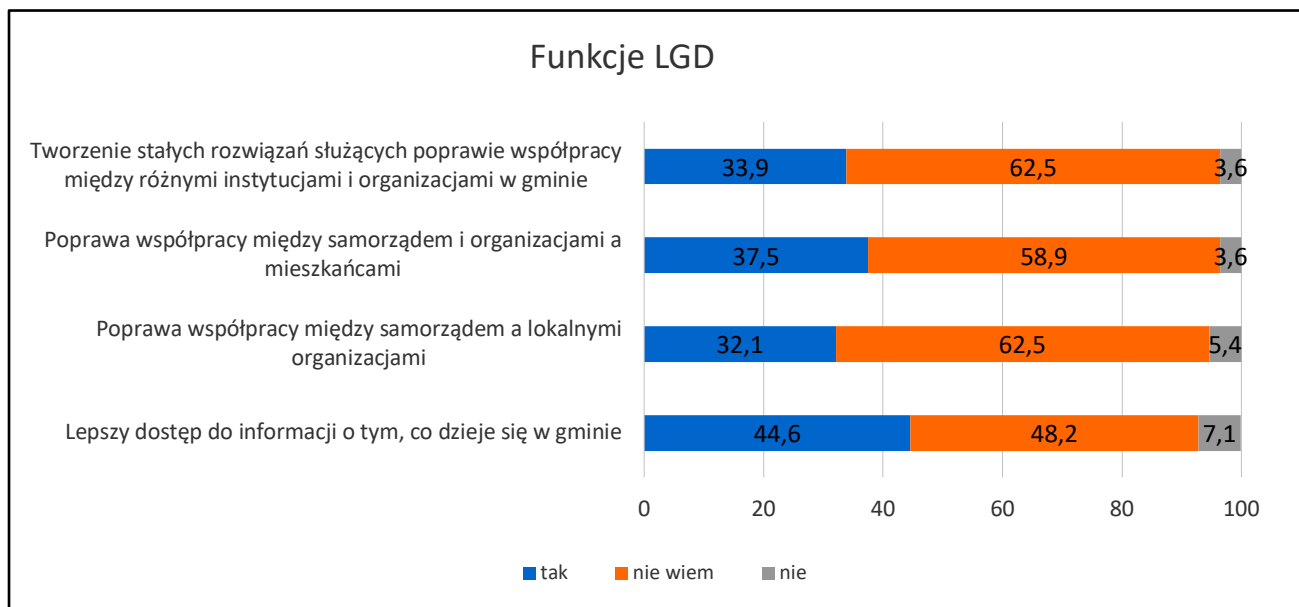
Mieszkańcy najczęściej dowiadują się o LGD od innych mieszkańców (38,5%) lub przy okazji lokalnych spotkań i imprez (23,1%) lub z lokalnych mediów (23,1%). Mało skutecznym sposobem informowania o tym, czym zajmuje się LGD okazują się ulotki i plakaty (w przeciwieństwie do umieszczenia informacji o LGD przy przedsięwzięciach finansowanych ze środków PROW – jak dowiadujemy się w wywiadach indywidualnych). Zwraca uwagę, że samorząd na żadnym szczeblu nie jest rozpoznawany jako miejsce, w którym mieszkańcy dowiadują się o LGD, chociaż jest to jeden z nielicznych LGDów, w których zadeklarowano, że źródłem informacji bywa punkt informacji europejskiej.

Tabela 28. Źródła wiedzy o LGD - mieszkańcy

Źródła wiedzy	Procent*
Ulotki, plakaty	3,8
informacje medialne/lokalna prasa	23,1
imprezy i spotkania lokalne	23,1
działania animacyjne LGD	7,7
od innych mieszkańców	38,5
samorząd gminy	0
samorząd powiatu lub regionu	0
punkty informacji europejskiej	3,8
interesuję się tym, co się dzieje, sam znalazłem/am informację o LGD	0
inne, jakie?	0

Mieszkańcy, którzy mają jakieś wyobrażenie o LGD (tzn. zadeklarowali, że w ogóle spotkali się z tą nazwą), widzą w stowarzyszeniu przede wszystkim platformę informacyjną – miejsce, w którym najlepiej wiadomo o tym, co dzieje się w gminie (44,6%), ale także instytucję, która służy poprawie współpracy samorządu z organizacjami lokalnymi (32,1%) i mieszkańcami (37,5%). Ważną funkcją Lokalnej Grupy Działania – zdaniem co trzeciego mieszkańca (33,9%) jest to, że służy ona tworzeniu stałych rozwiązań, których celem jest poprawa współpracy między różnymi podmiotami w gminie.

Wykres 4. Funkcje LGD w opinii mieszkańców

Podobnie funkcje LGD postrzegają badani członkowie stowarzyszenia.

Wyznaczone w LSR cele rozwojowe są w pełni spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru objętego LSR, a zaplanowane i realizowane przedsięwzięcia przyczyniają się do jego wzmocnienia.

Jednym z elementów wpływających na wzmocnienie potencjału rozwojowego realizowanych działań jest to, że są one względem siebie komplementarne. To wynik tego, że LSR skupia się silnie na ściśle powiązanych ze sobą celach. Wszystkie podejmowane przedsięwzięcia są nierozzerwalnie ze sobą powiązane, co powoduje, że nawet jeśli nie intencjonalnie (bez skoordynowanego planu uzupełniających się inwestycji), dopełniają się one wzajemnie.

Nie znaczy to, że efekt komplementarności jest w pełni samoistny. LGD podejmuje także działania, które ułatwiają taki efekt synergii.

4. Odpowiedzi na pytania badawcze

Lp.	Pytanie badawcze	Miejsce w raporcie	Odpowiedź na pytanie
1	Jaki jest stopień osiągnięcia celu głównego i przypisanych do niego wskaźników LSR?	3.1	Cel główny oraz przypisane do niego cele szczegółowe zostały zrealizowane. Na koniec 2020 roku nie udało się w pełni osiągnąć jeszcze dwóch przedsięwzięć: operacji związane z rozwojem działalności gospodarczej z wyłączeniem działalności związanej z turystyką lub rekreacją oraz projektów inwestycyjne, w zakresie ogólnodostępnej nowej lub zmodernizowanej infrastruktury rekreacyjnej lub kulturalnej, skierowane do lokalnych społeczności, w tym do zdefiniowanych grup defaworyzowanych, wynikające z potrzeb społecznych.
2	Jaki jest wpływ LSR na kapitał społeczny, w tym w szczególności na aktywność społeczną, zaangażowanie w sprawy lokalne?	3.2	Realizowane działania mają pozytywny wpływ na kapitał społeczny obszaru LSR – szczególnie wpływa na poziom aktywności społecznej mieszkańców (połowa mieszkańców, którzy wykazują aktywność, robi to pod wpływem zachęt ze strony LGD). Zwiększyło się poczucie sprawczości mieszkańców.
3	W jaki sposób należałoby wspierać rozwój kapitału społecznego w przyszłości?	3.2	W przyszłości należy w dalszym ciągu wspierać istniejące już organizacje pozarządowe oraz tworzyć i wspierać sieć nieformalnych liderów lokalnych, którzy zachęcaliby mieszkańców do większej aktywności społecznej.
4	W jakim stopniu realizacja LSR przyczyniła się do rozwoju przedsiębiorczości?	3.3	Bezpośredni wpływ LSR to powstanie nowych przedsiębiorstw, rozwój istniejących już firm, których wyrazem jest stworzenie 27 nowych miejsc pracy (w tym co najmniej 9 dla osób z grup defaworyzowanych) oraz rozwój

Lp.	Pytanie badawcze	Miejsce w raporcie	Odpowiedź na pytanie
			oferowanych usług i produktów. LSR ma także pośredni wpływ na przedsiębiorczość dzięki poprawie infrastruktury lokalnej.
5	Czy i w jaki sposób wspieranie przedsiębiorczości w ramach kolejnych edycji LSR jest wskazane?	3.3	Mieszkańcy uważają wspieranie przedsiębiorczości za kluczowe dla dalszego rozwoju obszaru. Wsparcie to powinno w dalszym ciągu dotyczyć w szczególności działów, które odwołują się do lokalności i bazują na lokalnych zasobach, w tym m.in. agroturystyki. Intensyfikacji wymaga promowanie tych przedsięwzięć (być może wspólne dla całego obszaru). Niezbędne jest też wsparcie rozwoju infrastrukturalnego (zwłaszcza komunikacji drogowej i rozwoju Internetu)
6	W jakim stopniu LSR przyczyniła się do budowania lokalnego potencjału w zakresie turystyki i dziedzictwa kulturowego?	3.4	Poziom atrakcyjności obszaru zwiększył się lub udało się utrzymać jego standard. Poprawie uległa w szczególności infrastruktura i oferta sportowa i rekreacyjna. Zwiększyła się baza noclegowa (o 2 obiektów) lub zmieniła się jej jakość (6 obiektów) Znacząco zwiększył się poziom promocji dziedzictwa kulturalnego, zasobów naturalnych o turystyki. Znajduje to odbicie m.in. w liczbie turystów odwiedzających obszar.
7	W jakich kierunkach należy wspierać rozwój lokalnego potencjału turystycznego?	3.4	Mieszkańcy oczekiwali, żeby wspierać rozwój lokalnego potencjału turystycznego, w szczególności przez dalszą rozbudowę infrastruktury turystycznej (ścieżki rowerowe, trasy kajakowe), także o takie elementy, które sprzyjałyby wydłużeniu sezonu turystycznego przy zachowaniu dbałości o dobro środowiska i wiązaniu tych inwestycji z promocją lokalności.

Lp.	Pytanie badawcze	Miejsce w raporcie	Odpowiedź na pytanie
8	Czy w LSR właściwie zdefiniowano grupy defaworyzowane oraz czy realizowane w ramach LSR działania odpowiadały na potrzeby tych grup?	3.5	W LSR właściwie zdefiniowano grupy defaworyzowane, a podejmowane działania odpowiadały na potrzeby tych grup. Chociaż rekomendujemy wzmocnienie tych działań przez zwiększenie wagi kryterium oceny projektu.
9	Jaki był wpływ LSR na poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego?	3.5	Poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego w okresie realizacji LSR spadł. Utrzymuje się niekorzystna sytuacja kobiet na rynku pracy. Korzystne zmiany mają różną dynamikę w gminach tworzących obszar LSR. Należy uwzględnić, że realizacja LSR pokrywała się w czasie z okresem wzrostu gospodarczego.
10	Jakie działania należy podejmować w skali lokalnej na rzecz ograniczania ubóstwa i wykluczenia społecznego?	3.5, s. 28	Ze względu na sytuację kobiet na rynku pracy, warto uwzględnić w kolejnej perspektywie takie wsparcie przedsiębiorczości, które nakierowane jest na poprawę dostępności usług opiekuńczych (dla osób zależnych – dzieci i seniorów) oraz rozwiązań przyjaznych pracownikom.
11	W jakim stopniu projekty realizowane w ramach LSR były innowacyjne?	3.6	Ok. 24% projektów cechowała się innowacyjnością.
12	Jakie można wyróżnić typy innowacji powstałych w ramach LSR?	3.6	Projekty cechowała innowacyjność produktowa, organizacyjna lub marketingowa. W części projektów wymienione rodzaje innowacji były ze sobą powiązane.
13	Jaka była skuteczność i efekty działania wdrażania projektów współpracy?	3.7	Zrealizowano 1 projekt współpracy. Efekty odpowiadały w pełni założeniom.
14	Jaką formę i zakres powinny przyjmować projekty współpracy w przyszłości?	3.7	Kontynuacja dotychczasowych działań
15	Czy sposób działania partnerów w ramach LGD pozwalał na efektywną i skuteczną realizację LSR?	3.8	Tak
16	Jaka jest skuteczność i efektywność działań biura LGD (animacyjnych, informacyjno-promocyjnych, doradczych)?	3.8	Dobrano odpowiednie środki informacyjno-promocyjne do postawionych celów.

Lp.	Pytanie badawcze	Miejsce w raporcie	Odpowiedź na pytanie
17	Jakie zmiany należy wprowadzić w działaniach LGD, by skuteczniej realizowała LSR?	3.8	Należy jednak wzmocnić przekaz pozwalający na identyfikowanie przedsięwzięć realizowanych w ramach LSR. Zwiększenie samodzielności decyzyjnej LGD, skutkującej skróceniem procesu decyzyjnego związanego z zawieraniem umów.
18	Czy realizacja finansowa i rzeczowa LSR odbywała się zgodnie z planem?	3.9	Tak
19	Czy procedury naboru i realizacji projektów były wystarczająco przejrzyste i przyjazne dla beneficjentów?	3.9	Tak, z wyjątkiem przedłużającej się procedury biurokratycznej w Instytucji Zarządzającej
20	Czy kryteria pozwalały na wybór najlepszych projektów (spójnych z celami LSR)?	3.9	Tak
21	Czy przyjęty system wskaźników pozwalał na zebranie wystarczających informacji o procesie realizacji LSR i jej rezultatach?	3.9	Tak
22	Czy działalność LGD wpływa na poprawę komunikacji pomiędzy różnymi aktorami, budowanie powiązań między nimi i sieciowanie?	3.10	Tak
23	Czy stworzony dzięki wsparciu w ramach LSR potencjał rozwojowy jest w dostateczny sposób wykorzystywany i promowany?	3.10	Tak
24	Czy projekty realizowane w ramach LSR są spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru objętego LSR i czy te projekty przyczyniają się do jego wzmocnienia?	3.10	Tak, w pełni
25	Czy przeprowadzone w ramach LSR inwestycje są komplementarne względem siebie lub względem wiodącego projektu/tematu określanego w LSR?	3.10	Dzięki wysokiej spójności celów działań sformułowanych w LSR inwestycje są komplementarne.

5. Wnioski i rekomendacje

Wniosek	Rekomendacja
Niemał wszystkie postawione cele zostały zrealizowane.	Realizacja pozostałych działań zgodnie z założonym harmonogramem
Analiza wskaźników rezultatu i produktu wskazuje, że istnieje kilka obszarów wymagających dalszej intensyfikacji	Regularny monitoring wskaźników
Nierównomierna jest aktywność mieszkańców poszczególnych gmin.	Intensyfikacja działań informacyjno-promocyjnych w gminach mniej dotąd aktywnych
Cele LSR są nadal aktualne. Ma to być efektem trafnej diagnozy	Konsultacje społeczne nowych założeń LSR
Wsparcie dla NGO jest wystarczające. Działania LGD mają duże znaczenia dla podejmowania aktywności społecznej przez mieszkańców (choć poziom tej aktywności nadal jest umiarkowany).	Należałoby kierować działania także do nieformalnych liderów lokalnych i z ich pomocą aktywizować mieszkańców.
Poczucie sprawczości i wpływu mieszkańców jest umiarkowane.	Wymaga dalszego wzmacniania przez włączanie mieszkańców w procesy decyzyjne oraz działania na rzecz społeczności LSR.
Realizacji LSR przyczyniła się do wzmocnienia istniejących firm i powstania nowych przedsiębiorstw. Zmiany te są zauważane przez mieszkańców i istotnie przyczyniają się do rozwoju lokalnego.	Kontynuacja dotychczasowych działań. W szczególności wspieranie firm bazujących na lokalnych zasobach (ludzkich, przyrodniczych, kulturowych)
Niezbędny jest dalszy rozwój turystyki z uwagą, aby nie prowadził on do nadmiernej antropopresji	Dalsza poprawa i uzupełnienie infrastruktury, oferta urozmaiconych form aktywnego spędzania czasu. Przemyślana promocja obszaru.
W okresie realizacji LSR zmniejszył się poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego na większości jego obszaru. Nadal niezbędne są działania kierowane do osób narażonych na wykluczenie z rynku pracy	Utrzymanie definicji grup defaworyzowanych. Wzmacnianie sieci usług opiekuńczych i dalsze dbanie o rozwój przedsiębiorczości osób z grup defaworyzowanych.
Zrealizowano projekty współpracy, który przyniosły efekty zgodne z założeniami.	Kontynuacja dotychczasowych działań
Partnerzy w ramach LGD spotykali się systematycznie, w okresie pandemii podjęto odpowiednie działania umożliwiające kontynuację współpracy	Kontynuacja dotychczasowych działań

Wniosek	Rekomendacja
Wysoko oceniana jest przejrzystość, przyjazność i przystępność informacji.	Utrzymanie dotychczasowych praktyk
Beneficjenci oceniają wsparcie ze strony LGD jako odpowiednie do ich potrzeb	Kontynuacja dotychczasowych działań
Wartością dodaną podejścia Leader jest przede wszystkim budowanie więzi między różnymi partnerami społecznymi i współpraca międzysektorowa. Ważną wartością dodaną jest też zwiększająca się integracja mieszkańców.	Kontynuacja dotychczasowych działań
Mieszkańcy postrzegają LGD jako trwałą, stabilną organizację, która ma charakter pomostowy – pozwala na zawiązywanie partnerstw międzysektorowych, sprzyja dialogowi społecznemu i wypracowywaniu komplementarnych rozwiązań.	Kontynuacja dotychczasowych działań

Spis tabel i wykresów

Tabela 1. Logika wyznaczonych celów szczegółowych i przedsięwzięć LSR	6
Tabela 2. Postęp finansowy	7
Tabela 3. Wskaźniki rezultatu – postęp rzeczowy	9
Tabela 4. Wskaźniki produktu – postęp rzeczowy	10
Tabela 5. Rodzaje realizowanych działań w podziale na gminy – liczba projektów realizowanych w poszczególnych gminach	11
Tabela 6. Rodzaje realizowanych działań w podziale na rodzaje beneficjentów – liczba projektów realizowanych przez poszczególnych beneficjentów	11
Tabela 7. Sytuacja społeczno-demograficzna na obszarze LGD	12
Tabela 8. Nowo zarejestrowane fundacje, stowarzyszenia, organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców	13
Tabela 9. Aktywność na rzecz lokalnej społeczności i wpływ LGD na aktywność społeczną	13
Tabela 10. Poczucie wpływu na lokalną społeczność	14
Tabela 11. Ocena współdziałania, jako narzędzia pomocy innym – potrzeba angażowania	14
Tabela 12. Ocena współdziałania, jako narzędzia zmiany w społeczności lokalnej – potrzeba angażowania	14
Tabela 13. Zmiany sytuacji gospodarczej obserwowane przez mieszkańców	15
Tabela 14. Potencjał gospodarczy – liczba podmiotów gospodarczych bezwzględna i na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym	16
Tabela 15. Potencjał gospodarczy – liczba nowych podmiotów gospodarczych bezwzględna i w przeliczeniu na 1000 mieszkańców	16
Tabela 16. Zmiany dot. potencjału turystycznego i kulturowego w opinii mieszkańców	18
Tabela 17. Zmiany zasobów turystycznych w podziale na gminy	18
Tabela 18. Udział LGD w zwiększaniu potencjału turystycznego obszaru	19
Tabela 19. Zmiany sytuacji społeczno-gospodarczej obszaru od 2014 roku w opinii mieszkańców	20
Tabela 20. Zmiany sytuacji społecznej w gminie w ostatnich 5 latach w opinii mieszkańców	21
Tabela 21. Grupy defaworyzowane z perspektywy mieszkańców	21
Tabela 22. Sytuacja społeczna na obszarze LGD	22
Tabela 23. Projekty współpracy	25
Tabela 24. Realizacja celów informacyjno-promocyjnych	26
Tabela 25. Źródło wiedzy o LGD (beneficjenci)	26
Tabela 26. Ocena jakości uzyskanych informacji (beneficjenci)	26
Tabela 27. Świadomość projektów unijnych na obszarze LGD	27
Tabela 28. Źródła wiedzy o LGD - mieszkańcy	30
 Wykres 1. Ogólna ocena sytuacji społeczno-gospodarczej gminy w opinii mieszkańców	 20

Wykres 2. Znajomość LGD wśród mieszkańców	29
Wykres 3. Ocena znajomości działań Lokalnej Grupy Działania	30
Wykres 4. Funkcje LGD w opinii mieszkańców	31
 Rysunek 1. Uwarunkowania wdrażania RLKS	 3

Załączniki. Narzędzia badawcze

Mieszkańcy obszarów LGD (CAWI/ CATI)

Szanowni Państwo,

zwracamy się z uprzejmą prośbą o wypełnienie ankiety dotyczącej zmian zachodzących w Państwa społeczności pod wpływem realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju oraz działań realizowanych przez Lokalną Grupę Działania na terenie gminy/powiatu.

Państwa doświadczenia i opinie są bardzo ważne i mogą przyczynić się do faktycznych zmian ułatwiających wdrażanie Lokalnej Strategii Rozwoju. Dlatego też prosimy o pełne i szczerze odpowiedzi – dzięki temu uzyskamy trafny obraz doświadczanych przez Państwa trudności oraz obraz Państwa potrzeb i oczekiwań.

Z poważaniem,

zespół badawczy Pracowni Badań SOMA

Rozwój gminy i powiatu

6. Proszę o ogólną ocenę sytuacji społeczno-gospodarczej gminy:

☐ bardzo dobra – gmina/powiat nie doświadcza znaczących problemów gospodarczych i społecznych	☐ dobra – pojawiają się problemy, ale możliwe jest ich rozwiązywanie	☐ raczej dobra – pojawiają się problemy, większość z nich może być rozwiązana
☐ raczej zła – pojawiają się problemy, tylko część z nich może być rozwiązana	☐ zła – występują problemy społeczne i gospodarcze, większość jest trudna do rozwiązania	☐ bardzo zła – występują problemy społeczne i gospodarcze, większość jest niemożliwa do rozwiązania

7. Jak sytuacja gminy zmieniała się w ostatnich latach (od 2014 roku)?

Sytuacja gospodarcza	☐ poprawiła się	☐ bez zmian	☐ pogorszyła się
Sytuacja społeczna	☐ poprawiła się	☐ bez zmian	☐ pogorszyła się

8. Jakie zmiany sytuacji gospodarczej w gminie obserwuje P. w ostatnich 5 latach?

liczba nowopowstających przedsiębiorstw	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
ilość inwestycji gospodarczych	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
Ilość ofert pracy	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
atrakcyjność ofert pracy	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
infrastruktura techniczna komunalna (drogi, wodociągi, sieć energetyczna)	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
rozwój infrastruktury turystycznej	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
warunki prowadzenia firm	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
Możliwości zatrudnienia poza rolnictwem	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
Działania na rzecz osób bezrobotnych	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
Działania i usprawnień na rzecz osób niepełnosprawnych	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
Działania na rzecz osób młodych (do 35 rż)	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
Działania na rzecz osób po 50 rż	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie

9. Jakie zmiany sytuacji społecznej w gminie obserwuje P. w ostatnich 5 latach?

poziom bezrobocia	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
liczba rodzin zależnych od pomocy społecznej	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
aktywność społeczna (udział w działaniach na rzecz społeczności)	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
odpływ ludzi młodych z gminy/powiatu	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
dostęp do usług opiekuńczych dla dzieci	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
dostęp do usług opiekuńczych dla osób starszych i niepełnosprawnych	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
dostęp do podstawowej opieki zdrowotnej	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie

10. Czy gmina zmieniła się w ostatnich 5 latach ze względu na:

Poziom atrakcyjności turystycznej	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
Promocji dziedzictwa kulturalnego, zasobów naturalnych i turystyki	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
Infrastruktury i oferty kulturalnej	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
Infrastruktury i oferty sportowej i rekreacyjnej	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
Tożsamości mieszkańców z regionem	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie

11. Jak wyobraża sobie Pan(i) dalsze kierunki rozwoju turystyki w gminie – jak powinna się zmieniać w najbliższych latach?

- a.
- b.
- c.

12. Czy są jakieś branże gospodarcze, których rozwój w szczególności powinien być wspierany, żeby gmina mogła się rozwijać? Jeśli tak, jakie?

- d.
- e.
- f.

Wpływ mieszkańców na sytuację gminy

13. Czy ludzie tacy jak Pan(i) mają wpływ na życie wsi/miejscowości?

1. tak	2 nie wiem	3 nie
--------	------------	-------

14. Czy ludzie tacy jak Pan(i) mają wpływ na życie gminy?

1. tak	2 nie wiem	3 nie
--------	------------	-------

15. Które z poniższych twierdzeń jest Panu bliższe

1. tacy jak ja działając z innymi mogą pomóc potrzebującym	2 tacy jak ja nawet działając z innymi nie mogę pomóc potrzebującym
--	---

16. Które z poniższych twierdzeń jest Panu bliższe

1. tacy jak ja działając z innymi mogą wpływać na to, jak zmienia się nasza gmina	2 tacy jak ja nawet działając z innymi nie mogą wpływać na to, jak zmienia się nasza gmina
---	--

17. Czy kiedykolwiek podejmował(a) P. działania na rzecz innych mieszkańców gminy lub wspólnych spraw?

1. tak	2 Nie
--------	-------

18. Czy do któryś z tych działań został(a) Pan(i) zachęcona przez Lokalną Grupę Działania?

1. tak	2 Nie
--------	-------

19. Co mogłoby zachęcić Panią/Pana do tego, aby włączyła się Pani/włączył Pan w działania na rzecz innych mieszkańców gminy lub wspólnych spraw?

- g.
h.
i.

20. Czy wiadomo Pani/Panu o tym, żeby w ostatnich 6 latach w gminie realizowano projekty ze środków unijnych?

1. tak	2 nie
--------	-------

21. Czy osobiście korzystał(a) Pan(i) z projektów takich jak szkolenia, festyny finansowanych ze środków unijnych

1. tak	2 nie
--------	-------

22. Czy osobiście korzystał(a) Pan(i) z infrastruktury lub obiektów finansowanych ze środków unijnych

1. tak	2 nie
--------	-------

Lokalna Grupa Działania i Lokalna Strategia Rozwoju

23. Czy słyszał(a) Pan(i) o Lokalnej Grupie Działania funkcjonującej w Pana/Pani gminie?

1. tak, mam kontakt z LGD	2 tak, ale nie miałem/am kontaktu z LGD	3 nie (do pyt. 22)
---------------------------	---	--------------------

24. Czy może Pani/Pan podać nazwę tej Lokalnej Grupy Działania?

Nazwa:

Jeśli nazwa nie jest poprawna:

Czy słyszał(a) Pani o[podać respondentowi nazwę LGD]

☐ tak ☐ nie

25. Skąd dowiedział(a) się Pan(i) o Lokalnej Grupie Działania?

☐ ulotki	☐ plakaty	☐ informacje medialne/lokalna prasa
☐ imprezy i spotkania lokalne	☐ działania animacyjne LGD	☐ od innych mieszkańców
☐ samorząd gminy	☐ samorząd powiatu lub regionu	☐ punkty informacji europejskiej
☐ interesuję się tym, co się dzieje, sam znalazłem/am informację o LGD		☐ inne, jakie?

26. Jak ocenia Pan(i) swoją znajomość działań Lokalnej Grupy Działania:

☐ bardzo dobra	☐ dobra	☐ raczej dobra
☐ raczej zła	☐ zła	☐ bardzo zła

27. Które z grup mieszkańców są w szczególności narażone na wykluczenie społeczne (mogą mieć poczucie, że jakość ich życia jest niższa niż innych mieszkańców):

1. dzieci i młodzież	2 osoby niepełnosprawne	3 seniorzy	4. osoby samotne
5. rodziny z dziećmi	6 osoby ubogie	7 kobiety	8 inne grupy, jakie?
9 nie ma takich grup (do pyt. 24)			

28. Lokalna Grupa Działania podejmuje działania, które kierowane są do różnych grup mieszkańców. Czy działania LGD uwzględniają w wystarczającym stopniu sprawy i problemy osób mieszkających w gminie:

dzieci i młodzież	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
osób niepełnosprawnych	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
osób starszych	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
osób samotnych	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
rodzin z dziećmi	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie

osób ubogich	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
kobiet	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
przedsiębiorców	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
rolników	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie

29. Czy są jakieś ważne sprawy i problemy lokalne, które powinny w szczególności stać się przedmiotem działania Lokalnej Grupy Działania? Jeśli tak, jakie?

- j.
k.
l.

30. Czy w Pani/Pana opinii powstanie Lokalnej Grupy Działania sprzyja:

Lepszemu dostępowi do informacji o tym, co dzieje się w gminie	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
Poprawie współpracy między samorządem a lokalnymi organizacjami	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
Poprawie współpracy między samorządem i organizacjami a mieszkańcami	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
Tworzeniu stałych rozwiązań służących poprawie współpracy między różnymi instytucjami i organizacjami w gminie	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie

Beneficjenci

31. Czy korzystał(a) Pan(i) ze środków z Lokalnej Grupy Działania?

1. tak	2. nie
--------	--------

32. Skąd dowiedział(a) się P. o możliwości aplikowania o środki z Lokalnej Grupy Działania?

1. informacje ogólnie dostępne (ulotki, plakaty, zebrania, lokalne media)	2. dotarła do mnie informacja bezpośrednio z LGD (powiadomienie sms, fb, itp.)	3 od liderów lokalnych	4 inne, jakie?
---	--	------------------------	-------------------------

33. Czy uzyskane informacje były:

wyczerpujące (zawierały wszystkie niezbędne informacje)	1 1 tak	2 2 nie
dostosowane do potrzeb odbiorcy	1. 1 tak	2. 2 nie
atrakcyjne – zachęcające do aplikowania	1 tak	2 nie

34. Czy w Pani/Pana ocenie:

rodzaj podjętych działań informacyjno-promocyjnych miał znaczenie dla decyzji o aplikowaniu?	1 tak	2 nie
jakość uzyskanych z LGD informacji miała znaczenie dla jakości przygotowanej aplikacji?	1 tak	2 nie
procedury naboru były przejrzyste?	1 tak	2 nie
procedury naboru były przyjazne dla beneficjentów	1 tak	2 nie

35. Jaki jest stopień osiągnięcia założonych celów?

☐ osiągnięto założone cele (do pyt. 32)	☐ nie osiągnięto celów, ale nie ma zagrożenia dla ich osiągnięcia na koniec projektu	☐ nie osiągnięto celów i jest zagrożenie, że nie uda się ich osiągnąć
--	---	--

36. Jeśli istnieje zagrożenie, że nie wszystkie cele zostaną osiągnięte, jakie mogą być tego powody (proszę zaznaczyć wszystkie prawdziwe odpowiedzi)?

☐ diagnoza potrzeb społeczności nie była (w pełni) trafna – źle wyznaczono cele	☐ cele przestały być aktualne ze względu na zmiany warunków zewnętrznych	☐ przyjęto niewłaściwe rozwiązania organizacyjne
☐ nie byliśmy przygotowani kadrowo do realizacji	☐ brakowało wsparcia ze strony LGD	☐ brakowało wsparcia ze strony innych instytucji
☐ inne, jakie?		

37. Co ułatwia, a co utrudnia osiągnięcie założonych wskaźników?

Czynnik wpływający na osiągnięcie wskaźników	Czy ten czynnik ułatwia, utrudnia czy może nie ma znaczenia?
sprawność organizacyjna i wsparcie ze strony LGD	☐ ułatwia ☐ utrudnia ☐ bez znaczenia
trafność wskaźników	☐ ułatwia ☐ utrudnia ☐ bez znaczenia
wymogi programowe (ilość i poziom skomplikowania dokumentów)	☐ ułatwia ☐ utrudnia ☐ bez znaczenia
Inne, jakie?	☐ ułatwia ☐ utrudnia ☐ bez znaczenia

38. Czy w P. opinii w kolejnym okresie programowania należy utrzymać obecne rozwiązanie – rozwój lokalny kierowany przez społeczność wdrażany przez LGD?

1. tak, bez znaczących zmian	2. tak, ale po wprowadzeniu istotnych zmian (do pyt. 34)	3. nie (do pyt. 35)	4. nie wiem
------------------------------	--	---------------------	-------------

39. Jeśli niezbędne są poważne zmiany, czego powinny dotyczyć?

1.
2.
3.

40. Jeśli nie, dlaczego?

41.
42.
43.

Informacje o respondencie**M1. Nazwa gminy:****M2. Nazwa powiatu:****M3. Płeć:**

1. kobieta
2. mężczyzna

M4. Wiek**M5. Wykształcenie:**

1. podstawowe/gimnazjalne
2. zasadnicze zawodowe
3. liceum ogólnokształcące/ zawodowe/ technikum
4. pomaturalne/ policealne
5. studia licencjackie bądź inżynierskie
6. studia magisterskie, magisterium plus (np. doktorat, dwa kierunki)

M6. Ile osób (wszystkich domowników) liczy P. gospodarstwo domowe?.....

M7. Czy obecnie jest P. zatrudniony/a?

1. tak (*przejdź do pyt. M9*) 2. nie

M8. Jeśli obecnie P. nie pracuje, czy pracował/a P. w ciągu ostatnich 12 miesięcy?

- 1. tak** **2. nie**

M9. Jak ocenia P. sytuację materialną swojej rodziny?

1. wystarcza nam na wszystkie potrzeby i na oszczędności
2. wystarcza nam na wszystkie potrzeby
3. wystarcza nam tylko na potrzeby podstawowe
4. nie wystarcza nawet na podstawowe potrzeby

M10. Czy na tle innych rodzin w gminie sytuacja materialna P. rodziny jest:

1. lepsza 2. taka sama 3. gorsza

M11. Gdyby nic Pani/Pana nie ograniczało, gdzie chciał(a)by Pan(i) mieszkać:

1. tu, gdzie teraz
2. gdzie indziej w województwie
3. gdzie indziej w kraju
4. za granicą

M12. A Pani/Pana dzieci? Gdzie chciał(a)by Pan(i), żeby mieszkali w przyszłości:

- 1 tu, gdzie teraz
3. gdzieindziej w kraju

Dziękujemy za udział w badaniu!

LGD (IDI)

Szanowni Państwo,

zwracamy się z uprzejmą prośbą o wypełnienie ankiety dotyczącej zmian zachodzących w Państwa społeczności pod wpływem realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju oraz działań realizowanych przez Lokalną Grupę Działania na terenie gminy/powiatu.

Państwa doświadczenia i opinie są bardzo ważne i mogą przyczynić się do faktycznych zmian ułatwiających wdrażanie Lokalnej Strategii Rozwoju. Dlatego też prosimy o pełne i szczere odpowiedzi – dzięki temu uzyskamy trafny obraz doświadczanych przez Państwa trudności oraz obraz Państwa potrzeb i oczekiwań.

Państwa wypowiedzi są w pełni anonimowe i zostaną przedstawione w zbiorczych zestawieniach lub formie uniemożliwiającej identyfikację rozmówcy.

Z poważaniem,

zespół badawczy Pracowni Badań SOMA

Informacje podstawowe

M1. Nazwa LGD (do uzupełnienia przez badacza):

.....

M2. Funkcja sprawowana przez respondenta (do uzupełnienia przez badacza)

M3. Siedziba LGD (do uzupełnienia przez badacza):

.....

M4. Rok utworzenia LGD:

M5. Respondent to reprezentant: ☐ mieszkańców ☐ przedsiębiorców ☐ NGO

M6. Zakres interwencji, jaki miał być realizowany w ramach uzyskanych środków (zaznaczyć wszystkie realizowane cele):

☐ przygotowanie lokalnej strategii rozwoju (wsparcie przygotowawcze)	☐ koszty bieżącej działalności	☐ rewitalizacja społeczno-gospodarcza
☐ wsparcie przedsiębiorstw	☐ wsparcie tworzenia inkubatora przedsiębiorczości	☐ działania na rzecz osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym (aktywizacja)
☐ animacja społeczności lokalnej (wzmacnianie potencjału społeczności)	☐ rozwój gospodarki społecznej	☐ poprawa i rozwijanie infrastruktury
☐ usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej	☐ inne, jakie?	

ii. Organizacja LGD

1. Poza zespołem pracowników LGD (biurem) ważnym ciałem jest Rada LGD:

- a. Jak częste są posiedzenia Rady? Czy częstotliwość ta zmieniła się ze względu na wdrażanie instrumentu RLKS? Jeśli tak, czy miało to jakiś wpływ na zdolność decyzyjną (frekwencja, kworum do podejmowania decyzji, itp.)
- b. O jakich sprawach, również tych wynikających z uregulowań wewnętrznych LGD, Rada obecnie decyduje (także poza oceną i wyborem projektów)? Jakie inne sprawy powinna opiniować lub o nich decydować?
- c. Czy obecni członkowie Rady brali udział w tworzeniu LSR?
- d. W jakim stopniu Rada może wpływać na kierunek i rodzaj podejmowanych działań?
 - i. W jakich sprawach instrument RLKS pozostawia swobodę decyzyjną LGD?

2. Czy pod wpływem współpracy w ramach LGD poprawiła się komunikacja i zacieśniła się między aktorami wpływającymi na lokalny rozwój? Co się zmieniło?

iii. Wdrażanie LSR

3. Czy sposób działania partnerów w ramach LGD pozwalał na efektywną i skuteczną realizację LSR?

4. Czy cele LSR są nadal aktualne?

- i. Jakie cele już udało się osiągnąć?
- ii. Czy są takie cele, których nie udało się dotąd osiągnąć – jakie? Dlaczego?
- iii. Jeśli nie wszystkie cele są aktualne - co spowodowało, że straciły aktualność?

5. Na jakim etapie wdrażania LSR jest Państwo LGD? Co już udało się zrobić, a co jeszcze przed Państwem?

- a. Czy, niezależnie od etapu, udało się Państwu osiągnąć przyjęte wskaźniki? Jeśli tak, co przyczyniło się do tego sukcesu? Dopytać o wpływ takich cech jak:
 - i. sprawność organizacyjna LGD;
 - ii. trafność wskaźników – proszę podać przykłady takich wskaźników, których trafność była niska.
- b. Czy są jakieś wskaźniki, których osiągnięcie może być zagrożone?
 - i. Jeżeli tak, proszę wskazać które?
 - ii. Co spowodowało trudność w ich osiągnięciu? Tu w szczególności dopytać o:
 1. trafność wskaźników (jeśli tak – proszę podać przykład wskaźnika, który jest nietrafny);
 2. trafność diagnozy, na której opierała się LSR
 3. sprawność organizacyjna LGD; kompetencje pracowników; tempo i organizacja pracy (w tym Rady LGD),
- c. Czy w ramach podjętych działań były takie, które pozwalają na zatrzymanie młodych ludzi w regionie?

6. Czy postawione cele można było osiągnąć lepiej, szybciej, łatwiej, gdyby zastosowane były inne rozwiązania? Jakie musiałyby to być rozwiązania?

- a. Jakie mechanizmy, powiązania, regulacje w szczególności przyspieszały wdrażanie LSR?
- b. A jakie mu przeszkadzały?
- c. Jakie wcześniejsze doświadczenia LGD wpływają na typ, zakres i łatwość wdrażania działań na rzecz rozwoju lokalnego?

7. Co P. zdaniem utrudnia wdrażanie LGD? Proszę podać przykłady konkretnych problemów, których P. doświadczyliście:

- a. Po stronie LGD
- b. W związku ze współpracą z JST?

8. Jak – pod wpływem wdrażania RLKS – zmieniło się LGD i wyobrażenia Państwa o tym, czym ona jest?

- a. Czy zwiększyła się identyfikacja mieszkańców z obszarem LGD?

- i. Czy pod wpływem wdrażania RLKS zwiększyła się aktywność mieszkańców? Jeśli tak, jakie są formy tej aktywności? Jak oceniono wzrost/spadek/stagnację poziomu aktywności?
 - b. Jak wdrażanie LSR wpłynęło na komunikację między partnerami działań lokalnych?
 - c. Czy należy wesprzeć działania LGD kampanią informacyjno-promocyjną? Jeśli tak, do kogo powinna być ona kierowana? Jakie działania informacyjno-promocyjne byłyby tu najbardziej pożądane? Co dałoby ich uruchomienie?
- 9. Jakie zmiany należy wprowadzić, aby usprawnić wdrażanie LSR?**
- iv. Rezultaty działań**
- 10. Jak –według P. wiedzy – realizacja LSR wpłynęła na kierunek i tempo zmian na obszarze LGD?**
- a. Czy w ramach podjętych działań były takie, które pozwalają na zatrzymanie młodych ludzi w regionie?
 - b. Czy przyjęte wskaźniki pozwalają na włączenie grup narażonych na wykluczenie społeczne? Dlaczego?
 - c. Jak zmienia się potencjał turystyczny obszaru LGD?
 - d. W jakim stopniu projekty realizowane w ramach LSR były innowacyjne?
 - i. Jakie można wyróżnić typy innowacji powstałych w ramach LSR?
 - e. Czy projekty realizowane w ramach LSR są spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru objętego LSR i czy te projekty przyczyniają się do jego wzmocnienia?
 - f. Czy przeprowadzone w ramach LSR inwestycje są komplementarne względem siebie lub względem wiodącego projektu/tematu określanego w LSR?
- 11. Jak – pod wpływem wdrażania LSR– zmieniła się LGD i wyobrażenia mieszkańców o tym, czym ona jest?**
- a. Czy zwiększyła się identyfikacja mieszkańców z obszarem LGD?
 - i. Czy zwiększyła się aktywność mieszkańców? Jeśli tak, jakie są formy tej aktywności? Jaka jest podstawa oceny tej zmiany (lub jej braku)?
 - ii. Jakie inne działania (niezależnie od wdrażania LSR) wpływają na aktywność mieszkańców?
 - b. Czy należy wesprzeć działania LGD kampanią informacyjno-promocyjną? Jeśli tak, do kogo powinna być ona kierowana? Jakie działania informacyjno-promocyjne byłyby tu najbardziej pożądane? Co dałoby ich uruchomienie?
- 12. Czym jest według P. „zrównoważony rozwój” – czy cele LSR sprzyjają osiągnięciu tego stanu? Dlaczego?**
- a. Jakie obszary tematyczne należy zaplanować dla RLKS, żeby stanowiły odpowiedź na lokalne wyzwania i jednocześnie mogły być realizowane na poziomie LGD?
 - b. Które cele obecnie sformułowane w LSR P. zdaniem wpłyną najbardziej na kierunek działań w kolejnych latach?
 - c. Czy przyjęte rozwiązania dotyczące wdrażania LSR będą miały wpływ na kierunek rozwoju powiatu w przyszłości? Na czym będzie polegał ten wpływ – jakie działania i rozwiązania przyjęte obecnie mogą mieć długofalowe (pozytywne lub negatywne) konsekwencje?
 - d. Czy stworzony dzięki wsparciu w ramach LSR potencjał rozwojowy jest w dostateczny sposób wykorzystywany i promowany? Co należałoby poprawić?
- 13. Czy dla realizacji celów LSR niezbędne jest rozszerzenie finansowania o środki z RPO?**